

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Krym jako objekt geopolitických zájmů Ruska a
Ukrajiny po rozpadu SSSR**

Julie Pilařová
(Yuliya Pilarzh)

Konzultant: Mgr. Markéta Žídková

PRAHA 2007

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 21. května 2007

Julie Pilařová

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala Mgr. M. Žídkové za odbornou pomoc a důležité rady při psaní této práce.

Abstrakt.....	5
Seznam příloh.....	6
Seznam zkratk.....	7
Úvod.....	8-10
1. Geopolitická specifika Krymu.....	11-16
2. Historické události v geopolitickém kontextu.....	17-21
3. Zmapování situace na Krymu v prvních letech po rozpadu SSSR.....	21-26
4. Politická situace na Krymu a popis politických stran a uskupení. .... Jev separatismu	26-35
5. Rozbor smluv mezi Ruskem a Ukrajinou ohledně Krymu, jež byly podepsány v první polovině 90.let dvacátého století.....	36-41
6. „Velká dohoda“ a aspekty jejího uzavření	42-46
7. Význam Krymu pro Rusko a Ukrajinu na začátku 21. století.....	47-50
Závěr	51-52
Resumé	53
Seznam literatury.....	54-58
Příloha 1	59
Příloha 2	60
Příloha 3	61

Abstrakt

Krymský poloostrov je důležitou otázkou geopolitického rázu v mezistátních vztazích Ruska a Ukrajiny. Tato bakalářská práce se zabývá analýzou vztahů mezi oběma státy v otázce Krymu po rozpadu SSSR. První část obsahuje popis Krymského poloostrova z geopolitického hlediska, analyzuje celkové zaměření Ruska a Ukrajiny v této oblasti. Krym je zde popisován jako území s centrální úlohou ve vztahu k teritoriím starých a nových konfliktů ve východním Středomoří, Malé Asii, Příčernomoří a na Kavkaze. Je popsána strategická úloha Krymského poloostrova ve vztazích mezi oběma státy. Druhá kapitola uvádí v krátkém rozsahu ty historické údaje, jež jsou relevantní při rozboru problematiky Krymu jako objektu geopolitických vztahů Ruské federace a Ukrajiny. Důraz je kladen na vývoj od 15. století až po události století minulého. Následující dvě kapitoly se věnují situaci na Krymu po rozpadu Sovětského svazu. Je analyzován vztah mezi místní elitou a centrální ukrajinskou vládou, vztah Ruské federace k této problematice a role krymských Tatarů ve vývoji vnitropolitické situace na Krymu. Tématem další části je analýza politické situace na poloostrově a popis politických stran a uskupení. Je kladen důraz na jev separatismu jako důležitého rysu krymského politického vývoje v devadesátých letech. Pátá část práce analyzuje smlouvy, které byly podepsány mezi Ruskou federací a Ukrajinou v první polovině 90. let dvacátého století a týkaly se „krymské“ otázky. Nejdůležitější smlouvy, jež byly podepsány v této době, měly přímý vztah k otázce rozdělení Černomořské flotily. Předposlední kapitola se zabývá analýzou tzv. „velké politické smlouvy“, která byla podepsána v roce 1997 a byla uznáním celistvosti a nezávislosti ukrajinského území. Závěrečná kapitola je krátkou úvahou o významu Krymu pro Ukrajinu a Ruskou federaci v 21. století. Na závěr autorka konstatuje, že problematika Krymu je stále aktuálním tématem nejen vztahů mezi Ruskou federací a Ukrajinou, ale též na mezinárodně-politickém pole. Pro poklidný vývoj situace na poloostrově je nutná ekonomická stabilita a dosažení konsensu mezi místní a centrální vládou.

Klíčová slova: geopolitika, bilaterální vztahy, smlouva, mezinárodní vztahy, autonomie

Seznam příloh:

1. Mapa SNS

2. Mapa Krymského poloostrova

3. Mapa Ukrajiny

Seznam zkratk:

SNS – Společenství nezávislých států

OSN – Organizace spojených národů

NATO – Organizace severoatlantické smlouvy

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

GUAM – společenství spojující Gruzii, Ukrajinu, Ázerbajdžán a Moldávii

USSR – Ukrajinská sovětská socialistická republika

ASSR – Autonomní sovětská socialistická republika

Úvod

Rozpad Sovětského svazu neznamenal úplné přerušení vztahů mezi bývalými svazovými republikami. Tyto vztahy získaly novou dimenzi v podobě Společenství nezávislých států (SNS). Změnila se samotná podstata mezistátní komunikace. Dnes to už není vztah mezi centrem a periferií, ale mezi nezávislými státy, i když celkem zřetelnou v této alianci zůstává vedoucí úloha Ruska.

Už od rozpadu SSSR ve vztazích mezi Ruskem a Ukrajinou existovalo napětí kvůli tomu, že si Ruská federace přála zachovat vliv na celkový vývoj v bývalých svazových republikách, kdežto Ukrajina usilovala o úplnou nezávislost. Problematika vztahů mezi těmito dvěma státy, vzhledem k jejich rozloze a geostrategickému umístění, je důležitá pro stabilitu ve východní a centrální Evropě. Pro Rusko zesílení vlivu v bývalých republikách SSSR bylo možností napravit svou pošramocenou velmocenskou pověst. Jako dobrý příklad mohou posloužit právě vztahy s nezávislou Ukrajinou. Moskva použila různé ekonomické a politické metody nátlaku, mezi nimi: dodávky nositelů energie finanční prostředky a tržní tarify, a také zpochybnění teritoriální celistvosti Ukrajiny. Hlavní roli zde sehrál Krymský poloostrov. Ještě v květnu roku 1992 ruská Státní Duma zpochybnila legalitu předání Krymu a Sevastopolu Ukrajině v roce 1954. A roku 1993 fakticky vyhlásila, že Sevastopol patří pod ruskou jurisdikci. Konečná smlouva o přátelství byla podepsána teprve v roce 1997. Z průběhu událostí je zřetelné, že Krym funguje jako důležitý objekt geopolitických vztahů zájmů Ruska a Ukrajiny. I když otázka Krymu není dnes tak urgentní jako před deseti lety, zůstává řada rozhodnutí přijatých oběma stranami během devadesátých let, která měla vliv na vztahy Ruska a Ukrajiny nejenom na konci dvacátého, ale také na začátku 21. století. Toto může potvrdit nedávný spor kolem Kerčinského průlivu, role Krymu v ukrajinských prezidentských volbách v roce 2004 a také reakce obyvatelů Krymu na cvičení NATO v této oblasti.

Rozpad SSSR znamenal pro ruskou vládu vznik taktéž jedné z nejdůležitějších otázek: vypracovat takový vztah ke svým spoluobčanům v zahraničí, který by odpovídal světovým normám a geostrategickým cílům Ruské federace. Bývá zdůrazňováno, že vztah k výše zmíněné otázce ze strany ruské vlády byl nedůsledný a následoval pouze jako reakce na faktické události. Tato problematika se rovněž stala objektem zájmu a jedním z bodů programů mnohých politických stran Ruska, a to nejenom nacionálně-extremistických, ale i „umírněných“ reformátorů. Po rozpadu Sovětského svazu mimo území své historické

vlasti zůstalo 25 milionů etnických Rusů, přičemž nezřídka v postavení nežádaných „cizinců.“¹ Jakákoliv informace o diskriminaci lidí hlásících se k ruské národnosti vyvolávala a stále vyvolává bouřlivou odezvu nejenom nejvyšší vládní špičky Ruské federace, ale i prostých krajanů.² Otázka postavení ruské menšiny je hojně využívána politiky a je široce diskutována v médiích. Početná ruská menšina se dnes nachází i na území Ukrajiny, největší množství etnických Rusů zde obývá Krymský poloostrov. Podle sčítání lidu v roce 2001 Rusové na Krymu tvoří převažující většinu - 58.3% obyvatelstva. Tato menšina považuje ruštinu za svou mateřštinu, identifikuje sebe sama jako příslušníky ruské národnosti a podporuje setrvání ruské Černomořské flotily na Krymu. Velký konflikt by mezi ruskou a ukrajinskou stranou byl možný, kdyby národnostní pocity byly silnější a obavy z konfliktu byly menší. Podle slov D. Furmana, velkou roli za dané situace hraje pragmatismus na obou stranách: Rusové nebudou umírat kvůli navrácení Krymu a Ukrajinci nebudou bojovat za jeho udržení³.

Hlavním cílem této bakalářské práce je poukázat na historické souvislosti, které se týkají problematiky krymského poloostrova, rozebrat reakce dvou států, porovnat a zhodnotit jejich stanoviska a vztah k této otázce. Téma Krymu je rozsáhlé a komplikované, proto se autorka zaměřila na nejpodstatnější body rozvoje krymské problematiky v rusko-ukrajinských vztazích po rozpadu Sovětského svazu.

Při zpracování tohoto tématu autorka čerpala z dostupné cizojazyčné literatury a několika českých publikací, z publikací otištěných v akademických časopisech a na internetu, ale také z neakademických zdrojů. Přestože je toto téma populární a aktuální pro Ukrajinu a Rusko, tak mu v odborných českých publikacích nevěnují velkou pozornost. Použití ruských a ukrajinských odborných publikací a zdrojů nabídlo širokou škálu pohledů a názorů.

Metodou zpracování této práce bude analýza a deskripce.

Úvodní kapitola bakalářské práce přibližuje problematiku Krymu z geopolitického hlediska. Následující část se zabývá historickými okolnostmi, jež se vztahují k této otázce a jsou důležité pro pochopení celkové situace na Krymu nejen v diachronním průřezu, ale i pro porozumění událostem dnešní doby. Třetí kapitola

---

¹ Национальная политика России: история и современность. Издательство „Русский мир“, Москва 1997, с. 442.

² V dnešní době nejvíce pozornosti je věnováno situaci etnických Rusů v Pobaltí, viz př. článek: Положение русских в Прибалтике ухудшилось. <http://www.rossija.info/aktuel/3303/>, 10.05.2007.

³ Фурман, Д. Е.: Украина и Россия: общества и государства. Издательство „Права человека“, Москва 1997, с. 18.

je zaměřena na zmapování situace na krymském poloostrově po rozpadu SSSR. Další část práce se věnuje politickým stranám na Krymu a charakteru jejich požadavků, které by měla splnit celostátní vláda. V této souvislosti není opominut ani vztah Ukrajiny a Ruska k těmto politickým stranám. Práce pokračuje rozborem politických dohod mezi Ruskem a Ukrajinou, jež byly podepsány v první polovině devadesátých let. Další kapitola se zabývá významem a okolnostmi uzavření „Velké dohody“ mezi dvěma státy. Závěrečná kapitola se snaží shrnout uvedené poznatky a na jejich základě staví krátkou úvahu o významu Krymu pro obě zúčastněné země.

1. Geopolitická specifika Krymu

Krymský poloostrov je důležitým územím především vzhledem ke své strategické poloze, geopolitickému a ekonomickému významu. Pro účely dané kapitoly je nezbytné nejprve definovat pojem „geopolitika“ a popsat území Krymu z geopolitického hlediska. Následovat bude část o celkovém zaměření Ruska a Ukrajiny v této oblasti. Důraz je kladen na to, že Krymský poloostrov je pro Ukrajinu zárukou možného přechodu k statutu regionální moci. V případě Ruské federace Krym hraje důležitou roli v koncepci národní bezpečnosti a vojenské doktríny. Právě geopolitická váha ho činí tak významným jak v očích Ukrajiny, tak v celkovém zaměření zahraniční politiky Ruské federace.

Důležitost geografického aspektu v historickém vývoji je podmíněna tím faktorem, že každý stát v sobě neoddělitelně spojuje tři komponenty – území, národ a politickou organizaci. Podle analýzy politologů J. Kuzněcova a V. Bukolského: „Z velkého množství faktorů, které ovlivňují činnost lidí, včetně politické činnosti, geografický faktor nejméně ze všech podléhá změnám. Geografický prostor určuje lidskou činnost v rámci daného území, napomáhá její realizaci a zároveň tuto činnost limituje. Geografie je základním faktorem, který ovlivňuje nejenom vnitřní činnost daného národu nebo státu, ale zároveň určuje i vnější politiku. Z toho plyne, že geopolitiku lze definovat jako vztah mezi geografickým prostorem a politickými jevy.“⁴ Dnes lze geopolitiku považovat za součást politické geografie z důvodu totožnosti metodologického pohledu, kterým je zájem o politické regiony z hlediska jejich vnitřní struktury a vnějšího vztahu. Současně je také překonáno studium pouze „národních měřítek.“⁵ Abychom mohli identifikovat dané území jako geopoliticky lákavé, je třeba analyzovat jeho úlohu a možné strategické využití v tom regionu, v němž se toto území nachází.

Autonomní Republika Krym se rozkládá na jihu Ukrajiny a je součástí tohoto státu. Rozloha území Krymského poloostrova činí 26.1 tisíc m². Podle statistických údajů Všeobecného sčítání lidí, na území Autonomní Republiky Krym žije kolem 130 etnických skupin.⁶

---

⁴ Кузнецов, Ю., Никольский, В.: Введение в теорию национальной безопасности. http://www.i-u.ru/biblio/archive/kusnecov_vvedenie/02.aspx, 16.05.2007.

⁵ Hnízdo, B.: Mezinárodní perspektivy politických regionů. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1995, s. 10.

⁶ Mezi největší etnické skupiny patří Rusové (1180,4 tisíc osob), Ukrajinci (492,2 tisíc osob) a krymští Tataři (243,4 tisíc osob). Краткая геополитическая характеристика АРК. <http://crimeastat.sf.ukrtel.net/geohar.htm>, 17.05.2007.

Při prvním pohledu na mapu Krymu je zřejmé, že mu jeho geografická poloha zajišťuje centrální úlohu ve vztahu k teritoriím starých a nových konfliktů ve východním Středomoří, Malé Asii, Příčernomoří a na Kavkazu. Vládnutí nad Krymem znamená zároveň možnost provádět strategickou kontrolu nad jedním z nejdůležitějších geopolitických uzlů na světové mapě.

Ze strategického pohledu byla pro Ruské impérium geografická poloha Krymu vždy velice důležitá. Po připojení území Krymu, za časů Kateřiny Veliké v roce 1784, toto teritorium zajišťovalo Rusku bezpečí a nadvládu nad Azovským a Černým mořem. Blízké jižní a východní státy se v tomto případě mohly Ruska obávat. Pokud by Krym byl kontrolován Tureckem, pro Ruské impérium by zde vzniklo území potenciálního nebezpečí.

I když je dnešní situace odlišná od situace v 18. století, Krym stále zůstává a nadále bude důležitou otázkou při rozboru geopolitických zájmů současné Ruské federace. Podle analýzy politologů S. N. Kyseleva a N. V. Kyselevové pro upevnění vlastního postavení v Evropě a ve světě Rusko může organizovat vlastní osu, která by mohla procházet územím Běloruska a Ukrajiny. Jedna z centrál této osy by měla být situována na Krymu z důvodu jeho geostrategické váhy.⁷ Po rozpadu SSSR se toto řešení jeví jako aktuální vzhledem k dnešní aktivizaci Turecka, Iránu a Pákistánu. Krymský poloostrov za těchto podmínek hraje důležitou roli nejenom v obraně Ruské federace, ale i celého SNS.

Krym je zároveň lákavým místem jak z ekonomického, tak z geografického pohledu a s ním spojeného pohledu mocenského. Jeho ovládnutí zajišťuje geopolitickou moc pro Ukrajinu a zároveň její slabinu, jelikož Krym představuje svého druhu „ruskou enklávu“ vzhledem k počtu obyvatel, hlásících se k ruské národnosti, a k celkové náladě panující na poloostrově. V zájmu Ukrajiny je i nadále upevňovat své strategické pozice v Černomořském regionu, a to z důvodu ekonomických výhod⁸ a z pozice národní bezpečnosti. Podle komentáře ukrajinského politologa V. Čumaka: „Krym hraje pro Ukrajinu velkou roli jako tranzitní potenciál regionu. Přítomnost velice důležitých průlivů Bosporu a Dardanel, počet přístavů a různých základů dělá z Černého moře důležitý přepravní uzel, který spojuje Ukrajinu se světovými zásobami surovin a mezinárodními trhy. Poloostrov je

---

⁷ Киселёв, С. Н., Киселёва, Н. В.: Размышления о Крыме и геополитике, in: История после истории. Образы России на постсоветском пространстве. Издательство „Аиро ХХ“, Москва 2001, с. 146.

⁸ Vyřešení problému nositelů energie, růst obratu zahraničního obchodu, zajištění práce transportních komunikací atd.

hlavním přepravním bodem uhelných a hutnických center jiho-východního a průmyslově vyvinutého jižního regionu Ukrajiny.⁹ Z této krátké analýzy vyplývá, že Krymský poloostrov má nejenom důležitou geografickou polohu, ale i velký ekonomický potenciál.

Pro Rusko je Krymský poloostrov základnou pro realizaci politických regionálních cílů a současně také důležitým bodem v jednáních s Ukrajinou. Pro posouzení role Krymu v zahraniční politice Ruska je důležité stanovit celkovou koncepci tohoto státu ve vztahu k vývoj v postsovětských republikách po rozpadu Sovětského svazu. Zároveň je důležité určit geopolitickou dynamiku Ruské federace.

Jak uvádí Sorokin: „Pro vedení „vhodné“ geopolitiky za současného nepřilíš silného geopolitického statutu je pro Rusko důležité zachovávat vliv ve státech „blízkého zahraničí“, což jsou bývalé republiky v rámci SSSR.“¹⁰ Již v roce 1993 bylo Společenství nezávislých států prezidentem Jelcinem označeno za životně důležitý objekt. Pro ovlivňování politiky těchto států s pozitivním výsledkem pro Rusko existuje mnoho způsobů¹¹ Sorokin ale tvrdí, že: „Ani jeden z těchto způsobů ovlivňování nelze provozovat bez negativní ozvěny pro samotné Rusko.“¹²

Podle analýzy ruského politologa I. Lukašuka mezi prioritní cíle a směry ruské zahraniční politiky patří vztahy se Společenstvím nezávislých států a upevnění Ruské federace jako vedoucí „lokomotivy“ tohoto společenství. V dokumentu „Strategický kurs Ruska se státy – účastníky Společenství nezávislých států“, který byl přijat 14. září roku 1995, na prvním místě vystupují životně důležité zájmy Ruska v této oblasti.¹³ Mezi tyto zájmy patří i vojenská přítomnost na Krymském poloostrově. Realizace ruských regionálních a globálních plánů na jihu závisí na vojenské přítomnosti zvláště na Krymu. Důležitými za dané situace jsou krymské aerodromy, které vykonávají roli základny pro moderní ruská vojenská letadla. Tato letadla mají významnou strategickou funkci, jelikož jsou schopná kontrolovat obrovský rozsah teritoria. Velkou roli zde zároveň hraje Černomořská flotila Ruské federace. Z toho vyplývá, že Krymský poloostrov má důležitou pozici v otázce ruské zahraniční politiky, koncepci národní bezpečnosti a vojenské doktríny.

---

⁹ Čumak, V.: Ukrajinský Krym jak problema ukrajinsko-rossijskych stosunkiv. http://www.fleet.sebastopol.ua/index.php?article_to_view=40, 12.10.2006.

¹⁰ Сорокин, К. Э.: Геополитика современности геостратегия России. Издательство Росспэн, Москва 1996, с. 53.

¹¹ Energetická závislost, pozice ruské menšiny v roli trojského koně na území bývalých svazových republik atd.

¹² Сорокин, К. Э.: Геополитика современности геостратегия России. Издательство Росспэн, Москва 1996, с. 67.

¹³ Лукашук, И. И.: Внешняя политика России и международное право. Москва 1997, с. 22.

Co se týče role Krymu v budoucím vývoji Ukrajiny, zde je důležité zmínit se o tom, že pro Ukrajinu Krym je zárukou roli potencionální regionální moci. Geostrategické zájmy Ukrajiny jsou přímo spojeny s upevněním bezpečnosti v Černomořském regionu. Důležité postavení v tomto regionu má i Gruzie. Společně s Gruzíí by Ukrajina mohla činit odpor dalšímu zvyšujícímu se vlivu Ruska. Krym také hraje důležitou roli v rozvoji intenzivních vztahů Ukrajiny a Gruzie v rámci vojenské spolupráce. Jednotky gruzínské armády se účastnily mezinárodních manévřů v programu „Partnerství pro mír“ na území Ukrajiny. Gruzie vystupuje po boku Ukrajiny jako možný partner v Černomořském regionu.

Právě strategické partnerství, s cílem vytvoření protiváhy hegemonii Ruska v Společenství nezávislých států, se stalo impulsem pro zformování „společenství nespokojených“ neboli GUAM,¹⁴ do něhož vstoupily: Gruzie, Ukrajina, Uzbekistán,¹⁵ Ázerbajdžán a Moldávie. Prvotním cílem společenství GUAM bylo vytvoření magistrály, která by spojovala Evropu s Asií. Dalším cílem je integrace do EU a NATO a hledání nových dodavatelů energetických zdrojů a potrubí, aby se vyhnout Rusku.

Společenství GUAM bylo zformováno nejenom z důvodů prosazování větší ekonomické a politické nezávislosti na Rusku, ale také z obav z politické situace v samotném Rusku na konci devadesátých let. Nestabilní situace vyvolávala pochybnosti o bezpečnosti Společenství nezávislých států a proto jiné státy hledaly nové cesty spolupráce. Navíc vytvoření bližších vztahů mezi Ruskem a Běloruskem nasvědčovalo o novém vzepětí sil ruské politické elity.

Ukrajina má velké zájmy v Transkavkazském regionu a v Centrální Asii. Tyto zájmy jsou zdůvodněny formováním systému bezpečnosti v Černomořsko-kaspickém geopolitickém prostoru. Založení GUAM má bezprostřední vztah k této ideji. Tento projekt je zároveň součástí Smlouvy o černomořském partnerství, které se úspěšně realizuje v rámci všech zúčastněných států. Ukrajina je současně členem skupiny Centrální evropské iniciativy a v rámci GUAM má splňovat roli mostu v tomto geopolitickém prostoru. Ukrajina má taktéž úzké kontakty s Polskem a Pobaltím, o čemž mimo jiné svědčí založení Balticko-černomořské aliance v květnu 1997.¹⁶ Nehledě na silnou ekonomickou závislost na Ruské federaci, je vidět snaha

---

¹⁴ GUAM (Gruzie, Ukrajina, Ázerbajdžán, Moldávie), do roku 2005 GUUAM (do té doby součástí společenství byl i Uzbekistán).

¹⁵ Vystoupil ze společenství v roce 2005.

¹⁶ Пирожков, С. И., Парахонский, Б. А.: Формирование модели регионального сотрудничества в системе ГУАМ.

http://www.niurr.gov.ua/ru/conference/sevastopol_conf/pirozhkov_parahonky.htm, 19.04.2007.

Ukrajiny o upevnění vlastních pozicí v regionu a o vytvoření nezávislé na Rusku zahraniční politiky.

Podle analýzy S. I. Pirožkova a B. A. Parachonského¹⁷ území Ukrajiny má přímý vztah ke strategickému tranzitu dodávek energických surovin pro evropské státy. Teritorium tohoto státu zabezpečí zkrácení trasy přepravy ropy z regionu Blízkého východu do Evropy. Základem by mohla posloužit dnešní trasa Oděsa – Brody. Realizace myšlenky Transkavkazského přepravního koridoru by značně oslabil pozice ruských ropných a plynových korporací na světových trzích.¹⁸

Reálný vliv Ukrajiny v regionu by byl možný za předpokladu vybudování nového kanálu pro tranzit dodávky uhlovodíkové suroviny z Kaspického moře.¹⁹ V této problematice Krym hraje klíčovou roli důležitého tranzitního uzlu a je zároveň objektem manipulací za strany Ruska. Bez Krymu by Ukrajina přišla o svou roli potenciální regionální moci. Z pohledu Ruska by vytvoření nestabilní situací na Krymu „zaměstnalo“ ukrajinskou vládu v jiné sféře.

Důležitým faktorem při posuzování ekonomického potenciálu Krymu jsou zprávy zásobách ropy na Černomořském šelfu. Američtí vědci předvídají, že v Černém a Azovském moři je více ropy, než v Severském a Kaspickém. Navíc velice perspektivními jsou také azovsko černomořské provincie se železnou rudou. Taktéž na azovském pobřeží Krymu byly nalezeny velké zásoby plynu.²⁰ Ropa a plyn jsou důležité strategické suroviny, a z tohoto hlediska má role a poloha Krymu ještě větší význam.

Možným zájmem o ropu byl také poznamenán konflikt, jenž se bezprostředně týkal Krymu, a tím byl spor kolem Kerčenského průlivu a ukrajinského ostrova Tuzly mezi Ruskem a Ukrajinou v roce 2003. Vybudování přehrady ve směru Ukrajiny ze strany Tamaňského poloostrova, který spadá pod administrativu Krasnodarského kraje Ruska, bylo označeno Ukrajinou jako pokus o narušení suverenity státu.²¹ Jedním z důvodů pro rozpoutání konfliktu kolem ostrova Tuzla mohlo být rozdělení šelfu Azovského moře a Kerčenského průlivu mezi oba státy.

¹⁷ Pirožkov, S. I. – vedoucí Národního institutu ukrajinsko-ruských vztahů, Parachonský, B. A. – vedoucí oddělení Národního institutu ukrajinsko-ruských vztahů.

¹⁸ Пирожков, С. И., Парахонский, Б. А.: Формирование модели регионального сотрудничества в системе ГУАМ.

http://www.niurr.gov.ua/ru/conference/sevastopol_conf/pirozchkov_parahonky.htm, 19.04.2007.

¹⁹ Инопресса о саммите ГУАМ: „Коалиция недовольных“ преобразовала „аморфный союз“ в организацию с четкими задачами“.

<http://www.newsr.com/world/24may2006/guam.html>, 19. 04. 2007.

²⁰ Čumak, V.: Ukrajinskyj Krym jak problema ukrajinsko-rossijskych stosunkiv. http://www.fleet.sebastopol.ua/index.php?article_to_view=40, 12.10.2006.

²¹ Леонид Кучма: Мы будем договариваться с Россией, но Тuzла принадлежит Украине. <http://lenta.ru/world/2003/11/12/tusla/>, 23. 04. 2007.

Právě zde se podle některých zdrojů mohou nacházet velká naleziště ropy. Potvrzením tomu je fakt, že ruskou delegaci tehdy vedl bývalý naftař Viktor Kaljužnyj. Dříve se Kaljužnyj účastnil vyjednávání o delimitaci mořských hranic ve vodní ploše a na šelfu Kaspického moře.²² Konflikt kolem Tuzly naznačil, že Krym je potenciálně zajímavou oblastí v otázce zásob ropy, což přináší další výhody v nadvládě nad poloostrovem.

Krym je územím s velkým ekonomickým a geopolitickým potenciálem. Důležitým je to, kdo bude kontrolovat Krymský poloostrov. Následkem tohoto „boje“ za vliv na poloostrově jsou konflikty mezietnických zájmů a celkové napětí. Co se týče bilaterálních vztahů Ukrajiny a Ruské federace, průběh událostí na poloostrově může buď destabilizovat vztahy mezi oběma státy nebo naopak sloužit jako faktor další integrace. Pro pochopení dnešní situace na Krymu je důležité si připomenout ty historické události, které mají geopolitický kontext ve vztahu k poloostrovu. Rozboru těchto událostí se věnuje následující kapitola.

---

²² Коммерсант: Споры России и Украины вокруг Тузлы связаны с нефтью.
<http://lenta.ru/economy/2003/12/05/tuzla/>, 23.04.2007.

2. Historické události v geopolitickém kontextu

Pro pochopení celkové situace je důležité přiblížit historický a geopolitický význam Krymu pro Rusko a Ukrajinu. Následující kapitola uvádí ve stručnosti ty historické údaje, které jsou relevantní při rozboru dané problematiky. Důraz je kladen na vývoj od 15. století a posléze na události století minulého.²³

Na konci osmého a začátkem devátého století kyjevská knížata pořádala výpravy na Krym. Slovanská kolonizace dosáhla Kerčenského průlivu. Knížata byla zaneprázdněna spojením slovanských zemí v Pridněprovji a také soustředila veškerou svou sílu a energii na zápas s kočovníky. Za této situace pozice kyjevských vládců na Tavidě postupně slábla. Za vlády Vladimíra Velikého Krym patřil Kyjevské Rusi, ale už ve 12. století větší část poloostrova byla pod nadvládou Polovců, kteří patřili k turkickým kmenům.²⁴

Mongolo-Tataři se v severní stepní části Krymu poprvé objevili v roce 1239. Od roku 1427 existovalo samostatné chánství pod vedením Chadži-Gireje, které se nacházelo pod protekcí Zlaté Hordy. Hlavním městem byl zvolen Bachčisaraj. Relativně mírnými byly vztahy mezi Ruskem a Krymským chánstvím v období formování jejich národní státnosti. Toto období trvá přibližně od poloviny 15. století do prvního desetiletí šestnáctého století. Uzavřením spojení mezi Ivanem III. a Mengli-Girejem Rusko bylo schopné vymanit se z nadvlády Zlaté Hordy a Krymské chánství obhájilo svou nezávislost před nároky Velké Hordy.

Co se týče Ukrajiny, podle známého ukrajinského průzkumníka S. Maščenka, už od začátku třináctého století byly téměř v každém velkém městě na Krymu ukrajinské komunity.²⁵ Ukrajina bojovala za svou nezávislost právě proti Krymskému chánství a Polsku. Na druhé straně se Tataři a Ukrajinci často spojovali za účelem získání národní nezávislosti. Při bojích s Poláky ukrajinská strana často žádala pomoc Tatarů. Jako příklad můžeme uvést výsledek společné spolupráce

---

²³ Vzhledem k rozsahu a centrálnímu tématu této práce nebudeme popisovat osídlení Krymu starobylými Skýty z Prydniprovja, ani příchod Řeků a Genuezů. Cílem této práce není uvedení všech fakt, která mají vztah k společné minulosti Ukrajiny, Ruska a Krymu.

²⁴ История Крыма.
<http://ru.wikipedia.org>, 03.04.2007.

²⁵ Serhijchuk, V.: *Ukrajinskij Krym*. Ukrajinska Vydavnycha Spilka, Kyiv 2001, s. 11.

Tatarů a Ukrajinců v bitvě pod Žlutými Vodami.²⁶ Je všeobecně známo, že během Osvobozené války 1648-1654 Bohdan Chmelnickij uzavřel spojení s chánem Islam-Girejem, který chtěl vytvořit na Turecku nezávislý stát.²⁷

Nehledě na výše uvedená fakta celkově geopolitická koncepce Krymského chánství neodpovídala zahraničněpolitickým koncepcím Ukrajiny a Ruska. Během 16., 17. a z velké části též 18. století jižní geopolitická problematika nebyla centrální otázkou pro Rusko. Spojení západního ruského, ukrajinského a běloruského území, připojení Kazaně a Astrachaně k Rusku a snaha získat průchod k Baltickému moři nedovolovaly Rusku aktivně „tlačit“ na Krymské chánství, ale pouze bránit své jižní hranice. Je pravdou, že během šestnáctého a sedmnáctého století Rusko podniklo společně s ukrajinskými kozáky několik vojenských výprav do stepních zón tzv. Divokého pole, které tvořilo neobydlené a neutrální hraniční teritorium mezi Krymským chánstvím a ruským státem. Strategie Ruska nepředpokládala přímý útok na Krym, ale postupné pronikání na neutrální teritorium Divokého pole.²⁸

Velká změna nastala po podpisu Bereznevých statí v roce 1654, na základě kterých se Ukrajina ocitla pod protektorátem Ruska a poslední tak získalo bezprostředně bližší kontakt s krymským územím. Za této nové geopolitické situace, která vznikla po spojení Ukrajiny s Ruskem, Ukrajina stále zachovávala určitou autonomii z jednoho prostého důvodu, že Rusko potřebovalo pomoc kozáků při vojenských pochodech proti Osmanskému impériu na konci 17. století.²⁹ Z toho vyplývá, že Ukrajina obdržela funkci nárazníkového území mezi Ruskem a Krymem.

V druhé polovině sedmnáctého století jedna geopolitická priorita Ruska byla vyměněna za druhou: postupné pronikání na území Divokého pole se mění na zápas o přístup k Černému moři.³⁰ Obava ze zvěřských náběhů Tatarů z celého Severního Černomoří a zvláště z krymských center Krymského poloostrova vyvolala nutnost vzniku obranných prostředků na Ukrajině. Začátek stavění lodí a rozšíření fortifikace se konal za hetmana Mazepy, který byl podporován Petrem Velikým. Po zradě

---

²⁶ Vítězství kozácko-tatarského vojska nad Poláky v bitvě pod Žlutými Vodami, která se konala 5.-6. května roku 1648, znamenalo dobrý začátek pro druhou důležitou bitvu pod Korsunem 15-16. května téhož roku.

²⁷ Ислам-Гирей III.
<http://www.oval.ru/enc/30366.html>, 10.05.2007.

²⁸ Крым в геополитике и войнах России XV-XIX.
<http://www.moscow-crimea.ru/russia/analit/geopolit.html>, 30.03.2007.

²⁹ Subtelnyj, Orest: Ukrajina. Istorija. Kyjiv, Lybid 1991, s. 158.

³⁰ Крым в геополитике и войнах России XV-XIX.
<http://www.moscow-crimea.ru/russia/analit/geopolit.html>, 30.03.2007.

Mazepy politické kontakty s Krymem putují do rukou kyjevského generál-gubernátora.

Ruské plány na dobytí Krymu se začaly objevovat už v prvních dnech panování Kateřiny Veliké. Krym pod nadvládou Turků byl nebezpečím pro ruské impérium. Na druhé straně ovládnutí Krymu by přineslo Rusku přístup k ovládnutí obchodu blízkých východních a jižních států a také by přinutilo Turecko obávat se ruské přítomnosti. Postup v této otázce lze později zaznamenat během vlády Potěmkina jako generála a zároveň gubernátora v Katerynoslávské gubernii.

Opravdový zápas o černomořské pobřeží začal až v období rusko-turecké války 1769-1774. Krymské chánství bylo až do roku 1774 pod tureckou nadvládou. Teprve v tomto roce Krym získal nezávislost, která byla prohlášena Kučuk-Kajnadžirským mírem.

Je otázkou, zda Rusko mělo od začátku za cíl obsazení Krymu. Ruská vládní kola se tentokrát rozdělila na dvě části. První pod vedením bratří Orlovových si přála obsazení Krymu, ta druhá v čele s N. I. Paninem podporovala protektorát Ruska nad Krymem a udělení mu jakési „nezávislosti“. Nakonec zvítězilo druhé uskupení v čele s Paninem.³¹

Zajímavým je projekt Bezborod'ko z roku 1778 ohledně ruské politiky na Krymu. Plný název tohoto dokumentu zněl: „Pojednání ruského patriota o minulých vztazích a válkách s Tatary a o způsobech jejich ukončení navždy.“³² Jedním z aspektů tohoto projektu bylo užití všech možných politických prostředků, aby se rozpálila nenávisť mezi různými tatarskými etniky a toto by potom vedlo k rozdělení Krymu na několik jednotlivých panství a takové rozdělení by napomohlo rychlejšímu obsazení Krymu Rusy. Bez teritoriální celistvosti Krymského poloostrova a jižní Ukrajiny by nebylo možné doufat v stabilní mořeplaveckou situaci, přinejmenším v severní části Přičernomoří. Z tohoto pohledu lze připojení Ukrajiny k Rusku považovat za výhodné i ohledně otázky Krymu.

Fakticky se Krymské chánství stalo závislým na vůli Ruska a začíná vykonávat roli nárazníkového území mezi Ruskem a Osmanskou říší. S rostoucí mocí Ruska na Krymu upadá role Ukrajiny v této oblasti i její autonomie.

Oficiálně byl Krym připojen k Ruskému impériu 8. dubna roku 1783 Kateřinou Velikou a od této doby byl součástí Ruského impéria. Cílem války

---

³¹ КРЫМ В ГЕОПОЛИТИКЕ И ВОЙНАХ РОССИИ XV-XIX.

<http://www.moscow-crimea.ru/russia/analit/geopolit.html>, 30.03.2007.

³² Serhijchuk, V.: Ukrajinskij Krym. Ukrajinška Vydavnycha Spilka, Kyiv 2001, s. 29.

s Tureckem v letech 1787-1791 bylo udržení tohoto statutu.³³ Už roku 1784 se Krym stal součástí jihovýchodní teritoriální ukrajinské administrativní jednotky. Zápороžští kozáci se stali jednou z hlavních ozbrojených složek, vytvořených na obranu nově připojených zemí. Také hlavními základnami při postavení lodí byla ukrajinská města: Cherson a Mykolajiv.

Během 19. století Turecko popíralo právo Ruska na území Krymu, což vyústilo v několik vojenských konfliktů, nejdůležitějším z nich byla Krymská válka 1853-1856. Po skončení této války začalo masové přistěhovalectví Tatarů, a tak na konci 19. století na Krymu dominují Rusové a Ukrajinci.³⁴

Co se týče role Ukrajiny na Krymu v revolučním období začátkem 20. století, tak právě na počtu ukrajinských námořníků v Černomořské flotile³⁵ byla založena rezoluce třetího ukrajinského vojenského kongresu, který byl zahájen na Krymu 20. října roku 1917. Jedním z požadavků této rezoluce byla ukrajinizace Černomořské flotily. Zajímavou věcí je ten fakt, že právě během bolševického převratu v Moskvě do Kyjeva přijela krymsko-tatarská delegace, aby si ověřila informace ohledně formování ukrajinských vojenských sil, s jakými tato delegace byla připravena podepsat smlouvu. 14. února na zasedání Rady lidových ministrů UNR bylo dohodnuto podepsání mírové smlouvy s bolševickým Ruskem za podmínky, že „Krym zůstane pod vlivem Ukrajiny“, a „že celá flotila na Černém moři bude náležet pouze Ukrajině.“³⁶

Autonomní republika Krym vznikla 8. října roku 1921. Po druhé světové válce, v červnu roku 1945, se Krymská ASSR stala součástí RSFSR. Toto uspořádání však mělo být brzy změněno, a sice významně: důležitým mezníkem v historii Krymu bylo jeho předání Chruščovem Ukrajinské SSR 19. února 1954. Oficiálním důvodem, který byl uveden při podpisu nařízení, bylo to, že Krym má fakticky ekonomickou a teritoriální blízkost s Ukrajinou, a také to, že existují těsné kulturní a hospodářské vztahy mezi Krymskou oblastí a Ukrajinou. V souladu s tímto nařízením byly přijaty odpovídající změny v Ústavě SSSR.³⁷

---

³³ Крым в геополитике и войнах России XV-XIX.
<http://www.moscow-crimea.ru/russia/analit/geopolit.html>, 30.03.2007.

³⁴ История Крыма.
<http://ru.wikipedia.org>, 03.04.2007.

³⁵ Bylo jich 80%.

³⁶ Serhijchuk, V.: Ukrajinskyj Krym. Ukrajinska Vydavnycha Spilka, Kyiv 2001, s. 80.

³⁷ История Крыма.
<http://ru.wikipedia.org>, 03.04.2007.

Tedy otázka, komu bude patřit Krym, nebyla palčivá a nevyvolávala žádné velké námitky, jelikož hranice mezi republikami nebyly státními, ale pouze administrativními. Po rozpadu SSSR se tato otázka stala velice aktuální. Situace na Krymském poloostrově v prvních letech po rozpadu Sovětského Svazu je analyzována v následující kapitole.

3. Situace na Krymu v prvních letech po rozpadu SSSR

Z nedávné historie je nutné připomenout, že v průběhu procesu tzv. „perestrojky“, během druhé poloviny osmdesátých let, Krym (jako většina Ukrajiny) zůstal mimo tento proces. Změny na Krymském poloostrově nebyly příliš vítány a jen nedůsledně prováděny. Fakticky Krym byl často označován za oázu konzervativních sil. Toto označení, podle analytického materiálu Centra informace a dokumentace krymských Tatarů, je motivováno třemi hlavními důvody. Tím prvním je charakteristika Krymu jako místa dislokace vojenských a strategických sil a jeho hraniční geografická poloha. Zde můžeme pozorovat velkou roli armádních struktur, které představovaly zájmy vojenských sil bývalého Sovětského svazu, jež byly orientovány na zachování a „reanimaci“ tohoto uskupení. Druhým důvodem bylo rozmístění různých sanatorií na území Krymu a jeho statut „všesvazové ozdravovny“. Právě zde našly své místo vládní letní byty. Za těchto podmínek byla většina obyvatel Krymu finančně závislá na příjmech získaných z obsluhování tohoto obrovského systému, a proto nevítila rozpad Sovětského svazu. Posledním důvodem, jež může posloužit k označení Krymu jako záštity stagnace, je marginalita hlavních proudů obyvatelstva poloostrova. Původní obyvatelstvo v podobě krymských Tatarů a dlouho zde žijící řecké, bulharské a arménské menšiny byly vysídlovány a na jejich místo přicházeli obyvatelé Kubáně a centrálních regionů Ruska, a po předání Krymu Ukrajině i ukrajinští venkované. Po skončení druhé světové války obyvatelstvo Krymu bylo obnoveno z 90 %. Nově příchozí obyvatelé zde neměli ani historické kořeny, ani jistotu, že se původní obyvatelé Krymu nevrátí do svých opuštěných domovů³⁸. Tři výše uvedené důvody posloužily k tomu, že nové změny, které se týkaly rozpadu Sovětského svazu, zde byly prováděny pomalu a neochotně. Jediná změna, která mohla být uvítána, bylo obnovení autonomního statutu Krymu.

---

³⁸ Центр Информации и документации крымских татар: Власть и борьба за власть в Крыму. <http://www.cidct.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 02.05.2007.

Když se na konci 80. let začalo mluvit o přebudování Sovětského svazu na federativním principu, začala se probouzet krymská politická scéna. Už začátkem roku 1990 se začalo mluvit o obnovení Krymské autonomní republiky. Nutnost změny statutu Krymu se zakládala na vůli obyvatelstva a byla oficiálně vyslovena rezolucí krymské oblastní rady 8.9.1990.³⁹ Tato otázka se vynořila po vyhlášení nezávislosti Ukrajinskou SSR 24. srpna roku 1991 a byla nejzávažnějším problémem v rusko-ukrajinských vztazích v první polovině devadesátých let, který mohl způsobit značnou destabilizaci v regionu. Samotné prohlášení nezávislosti Ukrajiny vyvolalo zápornou reakci prezidenta B. Jelcina a zároveň poznámku, že v tomto případě by Rusko mohlo mít námitku proti teritoriálnímu uspořádání Ukrajiny.⁴⁰ Již začátek naznačoval možnost budoucího většího konfliktu ve vztazích obou států. S Krymem byla nerozdílně spojena otázka rozdělení Černomořské flotily a také statut Sevastopolu. Jak uvádí český historik B. Zilynskyj spory kolem těchto aspektů znamenaly „povýšení“ Krymu jako vnitropolitické otázky ukrajinského státu na mezistátní problém mezi Ruskou federací a Ukrajinou.⁴¹

Otázka změny statutu Krymu byla položena v referendu 20. ledna 1991. Jeho výsledkem byl většinový souhlas s obnovením Krymské ASSR v rámci Sovětského svazu. Tato událost znamenala i možné oživení diskuse o tom, pod jurisdikci jaké republiky by Krym v budoucnu měl spadat. Získání autonomního postavení bylo výhodné pro ruskou politickou elitu a znamenalo možnost zachování vlivu na Krymském poloostrově. Zároveň výsledky referenda posunuly na vyšší pozici místní vládnoucí elitu. Krym tak posloužil jako příklad pro začátek odstředivých regionálních tendencí na východním území Ukrajiny a v Zakarpatsku. Podle analýzy politologa A. Duleby tento trend byl navíc „podporován“ vzájemnou neshodou mezi parlamentem Ukrajiny a prezidentem. Sílu a podporu regionální moci dokázal využít až prezident Kučma v prezidentských volbách roku 1994.⁴²

Krymská ASSR existovala déle než rok. Už 26. února 1992 parlament bývalé Krymské ASSR vyhlásil změnu statutu poloostrova. Byl přijat zákon, jež prohlašoval, že „oficiálním názvem demokratického státu Krymu bude Republika

---

³⁹ Zilynskyj, B.: Vztahy Ukrajiny s Ruskem a hlavní oblast vzájemného střetu, in: Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998, s. 68.

⁴⁰ Центр Информации и документации крымских татар: Власть и борьба за власть в Крыму. <http://www.cidct.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 02.05.2007.

⁴¹ Zilynskyj, B.: Vztahy Ukrajiny s Ruskem a hlavní oblast vzájemného střetu, in: Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998, s. 68.

⁴² Duleba, A.: Prvé roky ukrajinském nezávislosti – výstavba státu v kontextě vývoja vnutropolitické situácie, 1991-1995, in: Mezinárodní vztahy, 4/1996.

Krym“. V květnu byla přijata ústava republiky.⁴³ Jejím hlavním principem bylo demokratické vládnutí založené na svobodných volbách. Ústava zavedla rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní a také určitou nezávislost státní moci a místní samosprávy. Nejvyššími orgány na Krymu byly Nejvyšší rada Krymu, prezident Krymské republiky, vláda, Ústavní soud a Nejvyšší soud. Část ústavy Krymské republiky byla v rozporu s tehdejší platnou ústavou Ukrajiny. Jako reakce na tento rozpor byl přijat zákon, v souladu se kterým se pravomoci rozdělily mezi krymský parlament a centrální vládu. Nakonec sporné body krymské ústavy byly přizpůsobeny ukrajinské konstituci.⁴⁴ Tato situace byla aktuální až do roku 1995, kdy Krymu byl navrácen statut autonomie. Zároveň došlo ke zrušení ústavy z roku 1992 a také byla ukončena činnost úřadu prezidenta Krymu.

Krymský problém se změnami ústavy v úplnosti vyřešit nepodařilo. Podle analýzy B. Zilynského: „Značná část obyvatel Krymu zůstala nakloněna myšlence přechodu pod pravomoc Ruské federace. Situace byla dále komplikována skutečností, že na Krymu působící politické strany nezískaly, resp. se ani nepokusily získat, celoukrajinskou registraci udělovanou ministerstvem spravedlnosti v Kyjevě. Po dlouhou dobu zůstala jedinou výjimkou Strana ekonomického obrození Krymu, zaregistrovaná 11.3.,1993. Na druhé straně se celoukrajinským stranám nepodařilo pro svůj program získat většinu krymských voličů.“⁴⁵ Vliv místních proruských stran znesnadňoval politiku centrální ukrajinské vlády a vedl k prohloubení konfliktu mezi místní elitou a centrální vládou.

Je důležité připomenout, že konflikt a nesoulad mezi místní krymskou vládou a centrální ukrajinskou byl doplňován třetím důležitým aspektem. Tím se stali krymští Tataři, kteří se na konci 80. let a po rozpadu Sovětského svazu postupně vraceli do své historické vlasti. Návrat krymských Tatarů většinou ze Střední Asie a některých regionů Ruska vyvolal negativní reakce převážně ze strany ruských a ruský mluvících obyvatel. Důležitými byly vztahy repatriantů s místní krymskou a centrální ukrajinskou vládou. V červnu 1991 byl zformován vrcholný orgán hnutí krymských Tatarů, Medžlis⁴⁶, který zahrnuje větší část tatarských politických stran na poloostrově. Ve vztazích mezi Ruskem a Ukrajinou Medžlis hraje důležitou roli

⁴³ Центр Информации и документации крымских татар: Власть и борьба за власть в Крыму. <http://www.cidct.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 02.05.2007.

⁴⁴ Zilynskyj, B.: Vztahy Ukrajiny s Ruskem a hlavní oblast vzájemného střetu, in: Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998, s. 69.

⁴⁵ Zilynskyj, B.: Vztahy Ukrajiny s Ruskem a hlavní oblast vzájemného střetu, in: Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998, s. 69.

⁴⁶ Medžlis krymsko-tatarského národa je nelegálním parlamentem krymských Tatarů. Druhým orgánem krymských Tatarů je Kurultaj – Národní kongres.

třetího protihráče na území Krymu, který je celkem loajální k centrální vládě Ukrajiny. Na druhé straně tato organizace vytýká ukrajinské vládě nedostatečné respektování politických práv krymských Tatarů a v jejich prognózách se uvádí, že toto může dospět k radikalizaci národního hnutí Tatarů na poloostrově.⁴⁷ Medžlis se od začátku stal organizací, která podporovala návrat krymských Tatarů na poloostrov, zabývala se sociálními otázkami, oživením národní kultury a náboženství. Lze říci, že v rukou této organizace bylo soustředěno vedení národního hnutí.

Medžlis je podporován demokratickými silami Ukrajiny a používá nenásilné metody. Předsedou Medžlisu se stal Mustafa Džemiljev, jenž získal autoritu a podporu mezi místními obyvateli a také na mezinárodní politické scéně. Příkladem může posloužit ten fakt, že Džemiljev naladil pevné kontakty především s Tureckem.⁴⁸ Turecko mělo vždycky zájem o vývoj na Krymu. S rozpadem SSSR a s návratem krymských Tatarů na poloostrov tento stát získal více možností ovlivňovat situaci v tomto regionu a tak se stal dalším důležitým geopolitickým hráčem spolu s Ruskem a Ukrajinou.

Když 1. prosince roku 1992 proběhlo celostátní referendum týkající se otázky ukrajinské nezávislosti, Sevastopol a Krym hlasovaly většinou pro, i když procentuálně počet kladně hlasujících byl daleko pod celostátním průměrem. Tento výsledek sloužil jako argument pro zachování územní integrity nově vytvořeného ukrajinského státu.

Pochybnost v této otázce byla vyvolána sporem o Černomořskou flotilu. Toto loďstvo bylo integrální součástí sovětské armády. Po rozpadu Sovětského svazu a po vyhlášení nezávislosti přistoupila Ukrajina k formování svých vlastních ozbrojených sil. Součástí této otázky bylo i vytvoření námořních vojenských jednotek. Poslední měly být, na základě dekretu ukrajinského prezidenta L. Kravčuka ze dne 5.4.1992, formovány na bázi Černomořské flotily, která nebyla požadována jako celek.⁴⁹ Tento akt měl sloužit k dokončení procesu formování státní armády a zároveň se z něj vyvinul mezistátní konflikt, který způsobil napětí mezi Ruskem a Ukrajinou. V souvislosti s otázkou Flotily byly rozpory mezi celostátní vládou a místní

---

⁴⁷ Центр Информации и документации крымских татар.
[http://www.cidct.org.ua/ru/Adevt/8-14\(96\)/52.html](http://www.cidct.org.ua/ru/Adevt/8-14(96)/52.html), 03.05.2007.

⁴⁸ Центр Информации и документации крымских татар.
<http://www.cidct.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 03.05.2007.

⁴⁹ Zilynskyj, B.: Vztahy Ukrajiny s Ruskem a hlavní oblast vzájemného střetu, in: Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998, s. 70.

krymskou elitou byly využity a ještě více radikalizovány ruskou vládou. Ruské síly zasahovaly i v otázce rozdělení pravomocí mezi centrální vládou a krymskými představiteli. Konflikt byl utlumen v září roku 1992, kdy došlo k vyřešení sporných bodů ústavy.

Na konci ledna roku 1994 se na Krymu konaly první volby prezidenta. Jako kandidáti v těchto volbách vystoupili L. Grač, S. Šuvajnikov, I. Jermakov, J. Měškov a Nikolaj Bagrov. Dvěma kandidáty v druhém kole voleb byly N. Bagrov a J. Měškov.

Nikolaj Bagrov, tehdejší předseda krymského parlamentu, se vyznačoval svým demokratickým přístupem a „opatrným“ budováním krymské samostatnosti. Jurij Měškov, populární advokát, byl podporován komunistickou stranou Krymu a proruskými nacionálně-patriotickými silami. V souvislosti s možným vítězstvím J. Měškova byly krymsko-tatarským Medžlisem vysloveny značné obavy ohledně zhoršení situace na Krymu. Medžlis se rozhodl podporovat N. Bagrova. Nakonec volby vyhrál Jurij Měškov. Podle analýzy R. Jevzerova toto znamenalo zásadní změnu ve vztazích mezi centrální vládou a krymskou politickou elitou. Přístup Měškova narušil ty kladné vztahy mezi místní a centrální vládou, kterých se podařilo dosáhnout N. Bagrovovi.⁵⁰

Ve svých názorech se Jurij Měškov celkově neodlišoval od krymského parlamentu, který požadoval možnost dvojího občanství, ruského a ukrajinského, pro obyvatele Krymu, hájil vlastní zahraniční politiku Krymského poloostrova a podporoval možnost vytvoření vlastních krymských vojenských jednotek. Tyto možné změny nebyly vítány ukrajinskou vládou a zvoleným prezidentem L. Kučmou. Nakonec se celý proces přibrzdil konfliktem J. Měškova s parlamentem, který nakonec odvolal prezidenta. Této politické situace na poloostrově využila ukrajinská vláda a úřad prezidenta byl na Krymu v dubnu roku 1995 zrušen.⁵¹ První prezidentské volby na Krymském poloostrově tak byly zároveň posledními.

Během prvních let po rozpadu SSSR se situace na Krymu vyvíjela takovým způsobem, že mezi místní politickou elitou a centrální ukrajinskou vládou vznikala nesoulad. Situace se zmírnila pouze v roce 1995 po zrušení úřadu krymského

---

⁵⁰ Евзеров, Р. Я.: Украина: с Россией вместе или врозь? Издательство Весь мир, Москва 2006, с. 155.

⁵¹ Zilynslyj, B.: Vztahy Ukrajiny s Ruskem a hlavní oblast vzájemného střetu, in: Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998, s. 70.

prezidenta. Celková politická situace na poloostrově a popis jejich nejdůležitějších aktérů je tématem následující kapitoly.

4. Politická situace na Krymu a popis politických stran a uskupení. Jev separatismu

Následující kapitola se zabývá politickou situací na Krymu a deskripcí politických stran a hnutí. Je též analyzován jev separatismu, který byl charakteristickým rysem krymské politické scény devadesátých let minulého století. Důraz je kladen na vývoj politických stran a změnu jejich politických programů. Politické strany a hnutí jsou analyzovány od rozpadu Sovětského svazu do posledních voleb v březnu roku 1996.

Podle analýzy ukrajinského politologa V. Čumaka existují čtyři zásadní otázky, které jsou charakteristické pro dnešní politickou situaci na Krymu. Tyto čtyři faktory mohou negativně ovlivnit budoucí vývoj Autonomní republiky v rámci Ukrajiny.

Zprvé, stále nejsou upraveny vztahy mezi centrem a autonomií. Vzhledem k tomuto jevu se dá očekávat nárůst napětí mezi Kyjevem a Simferopolem a také zostření protiukrajinských nálad na poloostrově. Druhý problém je spojen s vývojem vnitřní politické situace v rámci autonomie, tj. chybí zde harmonická spolupráce mezi odvětvími vlády, a v návaznosti na to klesá životní úroveň obyvatel Krymu. Toto snižuje důvěru obyvatelstva v centrální vládu. V. Čumak zdůrazňuje, že podle sociologického průzkumu, který byl proveden v březnu roku 2001, počet lidí na Krymu podporujících činnost Nejvyšší rady Ukrajiny je jeden a půl krát menší než na zbývajícím území Ukrajiny. Třetí problematická otázka je spojena s postavením krymských Tatarů a celkovou komplikovanou mezinárodní situací na poloostrově. Doposud není vyřešena otázka půdy ve vztahu ke krymským Tatarům a také řada otázek, které se vztahují na politicko-právní požadavky tohoto etnika. Mezi tyto požadavky patří: statut krymských Tatarů jako původního národu Krymu, právní uznání Medžlisu jako představitelského orgánu etnika, stanovení kvóty pro zastoupení krymských Tatarů v parlamentu Autonomní Republiky Krym atd. Čtvrtým okruhem problémů pro centrální ukrajinskou vládu je vliv vnějšího faktoru, jímž je ruský vliv v kulturní, finanční, politické i informační oblasti. Toto může být využito pro posílení a aktivizaci proruských sil na poloostrově.⁵²

---

⁵² Čumak, V.: Ukrajinskýj Krym jak probléma ukrajinsko-rossijskych stosunkiv. http://www.fleet.sebastopol.ua/index.php?article_to_view=40, 12.10.2006.

Sklony k separatismu se v rámci některých politických stran začaly rozvíjet v období rozpadu SSSR v podobě opozičního hnutí, které se snažilo ovlivňovat rozhodování místní a centrální elity, obsadit místa v orgánech místní vlády a vytvořit politické zastoupení poloostrova. Podle analýzy J. Kučmáše cíle separatistů se postupně měnily během devadesátých let: od požadavku provedení referenda ohledně získání nezávislosti, přes přechod pod ruskou vládu k požadavku větší autonomie.⁵³ Separatismus jako jev krymské politiky nemůže vyvolávat údiv, jelikož na poloostrově existovaly blízké historické a ekonomické vztahy s Ruskem. Důležitým je to, že ekonomická situace na Ukrajině byla horší, než v Ruské federaci. Toto vyvolávalo nespokojenost obyvatel v pohraničních regionech.

Je celkem obtížné přesně vymezit a definovat ty politické síly, které existovaly na Krymu v první polovině devadesátých let. Strany se stále přeskupovaly, měly tendenci měnit svou ideologii, politické programy a názvy. Často se měnily i předsedové stran a jejich statut. Pro pochopení politické situace na Krymu po rozpadu Sovětského svazu a pro pochopení dnešní situace je proto vhodné popsat vznik a vývoj politických stran a hnutí na poloostrově a vymezit nejdůležitější proudy separatismu v rámci některých politických stran.

Podle analýzy J. Kučmáše lze krymské politické strany po rozpadu SSSR rozdělit podle způsobu jednání na radikální a umírněné. Je to první kritérium dělení politických stran a hnutí na území poloostrova. Toto dělení můžeme ještě trochu modifikovat, rozšířit a politické strany a hnutí na poloostrově rozdělit na radikálně-separatistické, demokraticko-separatistické a demokratické. Druhým kritériem dělení podle J. Kučmáše je to, zájmy kterého etnika strana zastupuje.⁵⁴ Přičemž tyto strany lze rozdělit na radikální a umírněné. Jako první budeme analyzovat strany a hnutí podle prvního kritéria. Začneme rozborem radikálních separatistických stran.

Důležitým hráčem na levé straně spektra politických stran na poloostrově po rozpadu SSSR vystoupila Komunistická strana Krymu, „pobočka“ celostátní komunistické strany. Její renesance měla podobu ve vzniku Hnutí 20. ledna, které bylo založeno v roce 1991. Přední představitelé Hnutí zpočátku podporovali zachování Sovětského svazu a Krymskou ASSR viděli jako jeho součást. V čele Hnutí stanul Leonid Grač. V létě roku 1992 komunisté otevřeně vystoupili na

---

⁵³ Kučmáš, J.: Separatismus na Krymu a jeho vliv na rusko-ukrajinské vztahy po vzniku nezávislé Ukrajiny. Diplomová práce, FSV, Praha 1999, s. 69.

⁵⁴ Kučmáš, J.: Separatismus na Krymu a jeho vliv na rusko-ukrajinské vztahy po vzniku nezávislé Ukrajiny. Diplomová práce, FSV, Praha 1999, s. 69.

politické scéně poloostrova. Hnutí 20. ledna navázalo vztahy s Komunistickou stranou Ruska pod vedením Gennaděje Zjuganova. Hlavním cílem Hnutí bylo zapojení do předvolební kampaně a příchod k vládě. Podle analytického článku Centra informace a dokumentace krymských Tatarů lze říci, že i když komunistické Hnutí nemělo formálně vymezené nacionální „zabarvení“, bylo možné ho charakterizovat jako proruské. Na druhé straně Hnutí 20. ledna vystupovalo proti procesu demokratizace, a tak i proti Jelcinovskému Rusku. Ideálem pro Hnutí bylo Sovětské Rusko.⁵⁵ Nehledě na to, že komunistická idea našla podporu části obyvatelstva, nejpopulárnějšími na poloostrově byly ty strany, které vystoupily s národní, v tomto smyslu ruskou, ideou.

Na pravé straně politického spektra se v první polovině devadesátých let rozmístilo nejvýznamnější radikální proruské hnutí pod názvem Republikánské hnutí Krymu, které bylo založeno roku 1991 Jurijem Měškovem. Strana změnila svůj statut a název na Republikánskou stranu Krymu v roce 1993. Během předvolební prezidentské kampaně roku 1994 strana stanula v čele koaličního bloku „Rusko“. Během parlamentních voleb kandidáti koalice obsadili většinu míst v parlamentu.

Republikánskou stranu lze charakterizovat jako radikální hnutí s populistickým zaměřením. Základem této politické strany se stal Svaz afgánských veteránů Krymu, vojenská organizace sovětsko-komunistické orientace.⁵⁶ Svaz později během prezidentských voleb posloužil jako oddaná vojenská složka po boku Jurije Měškova. Republikánská strana byla opozicí vůči tehdejšímu krymskému parlamentu a jeho předsedovi, Nikolaji Bagrovovi, jenž se snažil jednat s Kyjevem kompromisně. Sám Jurij Měškov byl poslancem a členem Nejvyšší rady Krymské autonomní republiky. Hlavním rozdílem mezi politikou oficiální vlády Krymu a programem Republikánské strany byla otázka krymské nezávislosti. Republikáni podporovali odtržení Krymu od Ukrajiny na základě následujících argumentů: předání Krymu Ukrajinské SSR v roce 1954 bylo neústavním, Krym je původně ruským územím a má získat odpovídající postavení.⁵⁷ Toto bylo doprovázeno velkou protiukrajinskou kampaní.

---

⁵⁵ Центр Информации и документации крымских татар.
<http://www.cidet.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 29. 04. 2007.

⁵⁶ Svaz později během prezidentských voleb posloužil jako oddaná vojenská složka po boku Jurije Měškova.

⁵⁷ Центр Информации и документации крымских татар.
<http://www.cidet.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 29. 04. 2007.

Lze říci, že program strany našel velký počet přívrženců mezi obyvateli Krymu. Strana měla kontakty s vojenskými organizacemi rusko-sovětské orientace a s nacionálně-patriotickými silami v bývalé Nejvyšší radě Ruské federace. Vítězství ve volbách roku 1994 znamenalo změnu statutu z opozice na vládní stranu.

Po zapojení do volebního bloku „Rusko“ Republikánská strana oficiálně změnila své radikální požadavky. Vítězství Jurejje Měškova v prezidentských volbách způsobilo rozpory mezi ním a novým předsedou strany, Sergejem Cekovem, což mělo za následek rozštěpení strany, která ztratila svůj vliv roku 1995.⁵⁸

Jurij Měškov coby prezident přijal řadu rozhodnutí, která měla za důsledek zrušení prezidentského úřadu. Mezi ně patřilo upevnění a vznik nových prezidentských pravomocí, rozhodnutí vyhlásit referendum o dvojím občanství pro občany Krymu, přechod Krymu z kyjevského na moskevský čas a požadavek, aby krymští branci v ukrajinské armádě sloužili pouze na území Krymu.⁵⁹ Ukrajinská vláda v těchto otázkách byla nekompromisní a následně zrušila prezidentský úřad a krymskou Ústavu.

Ještě dále, než Republikánská strana Krymu, se na pravé straně politického spektra rozmístil blok „ruských“ spolků a stran, které otevřeně prohlásily ruskou ideu jako základ politického uspořádání Krymu v rámci „Velkého Ruska“ coby nového impéria. Hlavní základnou těchto stran byl Sevastopol. Příkladem stran tohoto směru může posloužit Ruské společenství Krymu pod vedením A. Lose. Společenství začalo aktivně působit od roku 1991 a už roku 1993 bylo „vystřídáno“ Ruskou stranou Krymu v čele se S. Šuvajnikovem.⁶⁰

Radikální strany rychle vznikaly a formálně zanikaly, přičemž jejich ideologický charakter byl přejat jejich následovníky. Jako další budeme analyzovat demokraticko-separatistické a demokratické politické strany a hnutí.

Mezi demokratickými politickými organizacemi jako demokratické hnutí prosazující separatistické ideje lze vyčlenit Hnutí za demokratický Krym, které bylo založeno na konci roku 1991 v Simferopolu v čele s J. Komovem. Hnutí se prohlásilo za opozici vůči prokomunistické krymské vládě. Na začátku Hnutí za demokratický Krym a Republikánské hnutí Krymu společně spolupracovaly. Rozchod nastal, když Měškov zvolil antidemokratické způsoby prosazování

⁵⁸ Центр Информации и документации крымских татар.
<http://www.cidct.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 29. 04. 2007.

⁵⁹ Kubát, M. a kolektiv: Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy. Eurolex Bohemia, Praha 2004, s. 417.

⁶⁰ Центр Информации и документации крымских татар.
<http://www.cidct.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 29. 04. 2007.

vlastních politických cílů. Hnutí za demokratický Krym bylo slabé a nezískalo velkou podporu obyvatelstva. Toto uskupení nejprve vystoupilo za federativní uspořádání Ukrajiny. Pokud by se to nepodařilo, hnutí navrhovalo přechod Krymského poloostrova pod ruskou jurisdikci. Podle analytického článku otištěného na stránkách Centra krymských Tatarů toto prohlášení odvrátilo od hnutí řadu ukrajinských demokratických organizací, ale také neupevnilo pozici mezi proruskými radikálními stranami, pro které demokracie byla velkým nepřítelem.⁶¹

O separatistických stranách lze říci, že jejich hlavní požadavek, kterým bylo získání nezávislosti, nebyl úspěšným. S postupem devadesátých let strany ztrácely úspěch a podporu voličů. Důvodů může být hned několik. Tím prvním je neúspěch v jednáních s celostátní ukrajinskou vládou a s tím související nemožnost dosažení stanovených cílů. Zadruhé, získání nezávislosti bylo příliš radikálním požadavkem a Kyjev s tím zásadně nesouhlasil. Některé strany také diskreditovaly samy sebe svými radikálními prostředky. Důležitou v rozboru otázky separatistických stran byla také neochota Ruské federace komplikovat tento problém nejenom s Ukrajinou, ale také se západními státy, které by mohly negativně reagovat na změnu hranic nově vytvořeného stavu. Podle analytického článku A. Chramčychyna dalším důvodem klesající podpory separatistických stran mohly být ekonomické problémy. Během postsovětského období na Krymu nebyla podporována Ruskem žádná proruská a zároveň demokratická strana, která by se mohla stát iniciátorem ekonomických reforem, které byly nutné pro poloostrov. Důležitým důvodem poklesu separatismu podle Chramčychyna bylo rozdělení Černomořské flotily na ruskou část a ukrajinské vojensko-námořní síly. Rozdělení ukázalo, že ukrajinský stát má sílu a jistotu. Ale doposud většina obyvatelstva Krymu neovládá ukrajinštinu, dává přednost ruštině a považuje za svou vlast Rusko.⁶²

Další skupinu politických stran a uskupení lze zařadit mezi demokratické bez separatistických tendencí. Do této kategorie spadají strany jednak málo významné, ale také ty, které jsou slabě mezi sebou spojeny. Žádná strana z tohoto spektra nebyla zastoupena ve vládě po volbách roku 1991, ani po volbách roku 1994 a nevytvořila silnou opozici. V červnu roku 1993 byla založena Demokratická strana Krymu, jejímž předsedou se stal A. Filatov. Centrem strany se stala Jalta. Mezi členy této strany patřila část vědecké a tvůrčí inteligence, která hlásala mírné vyřešení krymské

---

⁶¹ Центр Информации и документации крымских татар.
http://www.cidet.org.ua/ru/publications/krimtat_mov.3/2.html, 29. 04. 2007.

⁶² Храмынин, Александр: Охота на грачей в Крыму. Литературная газета, 2002.
http://www.lgz.ru/archives/html_arch/lg1002002/polosy/art1_2.htm, 29.04.2007.

otázky. Podle programu této strany by Krym měl patřit Ukrajině, a Sevastopol měl být nepochybně součástí Krymu. Program strany byl v řadě otázek solidární s krymsko-tatarským národním hnutím.

Další demokratickou stranou byla Strana ekonomické obrody Krymu, která zastupovala zájmy podnikatelů, bankéřů a představitelů obchodního podnikání. Strana měla zájem o zahraniční investice a z tohoto důvodu o zajištění stabilní politické situace na poloostrově. Tento faktor distancoval Stranu ekonomické obrody od separatistických požadavků a snah přejít pod jurisdikci Ruské federace. Byly upevňovány vztahy s centrální kyjevskou vládou. Strana zmizela z politické scény roku 1995, což bylo spojeno se zavražděním jejich čelních představitelů.⁶³

Demokratické politické strany a hnutí na Krymu nebyly silné, vystupovaly za upevnění vztahů s centrální ukrajinskou vládou. V řadě otázek byly tyto politické strany solidární s národním hnutím krymských Tatarů.

Specifikem krymské politické scény je to, že zde paralelně existují strany a hnutí, které jsou rozděleny podle politické ideologie a zároveň ta uskupení, jejichž základem pro rozdělení je národnostní princip. Také tyto strany lze rozdělit na radikální a umírněné.

Ukrajinské organizace vznikaly na Krymu od konce osmdesátých let dvacátého století. Na jedné straně, tyto organizace měly za cíl kulturní vývoj a rozvoj ukrajinského jazyka na poloostrově. Na druhé straně, organizace sloužily jako politická opora proukrajinské státní orientace. První místní pobočka celostátní proukrajinské organizace nesla název Prosvita a byla těsně spojena s druhou zde založenou pobočkou organizace pod názvem Ruch. Na začátku devadesátých let počet ukrajinských organizací na Krymu vzrostl. Politické strany a hnutí se pohybovaly v rozmezí od nacionálně-radikálních po sociálně-demokratické. Ale všechny tato strany byly malé, bezvýznamné a nemohly ovlivnit politickou situaci na Krymu. Mezi tyto politické strany patřilo místní zastoupení Ukrajinské Republikánské strany, Demokratické strany Ukrajiny atd.⁶⁴ Všechny proukrajinské strany byly jednotné ve svých cílech, a jejich přítomnost na poloostrově nevyvolávala žádnou politickou destabilizaci. Pro tyto strany je charakteristický

---

⁶³ Центр Информации и документации крымских татар.
<http://www.cidet.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 30.04.2007.

⁶⁴ Центр Информации и документации крымских татар.
<http://www.cidet.org.ua/ru/publications/krimtat.mov.3/2.html>, 30.04.2007.

pozitivní vztah ke krymsko-tatarskému národnímu hnutí, které je jimi vnímáno jako spojenecké ve vztahu k separatistům.

Krymsko-tatarské národní hnutí se na začátku devadesátých let dělilo na radikální a umírněné. Umírněné hnutí bylo a je prezentováno národním Medžlisem, který se považuje za jediný orgán zastupující zájmy krymských Tatarů. V čele Medžlisu stojí Mustafa Džemiljev. Druhým významným uskupením byla politická strana Milli Firka pod vedením Ilmi Umerova, která vystoupila jako radikální protiklad umírněné politice Medžlisu. Z přímé webových stránek Centra informace a dokumentace krymských Tatarů se dozvídáme, že jako hlavní cíle politického programu politické strany Milli Firka byly označeny následující body: obnovení krymsko-tatarské státnosti, integrace krymské-tatarského národa s turkským světem na základě islámu, vytvoření na Krymu pevného krymsko-tatarského národního jádra.⁶⁵ Tato strana nebyla legalizována, a proto její program zůstal na úrovni projektu.

Ve srovnání s průběhem devadesátých let, kdy politické strany a hnutí separatistického zaměření postupně ztrácely vliv, je dnešní politická situace na poloostrově důležitá přinejmenším ve třech bodech. Zaprvé, se snížil počet extrémistických názorů, které popírají teritoriální celistvost Ukrajiny ze strany ruský mluvících obyvatel Krymu. Zadruhé, je patrná snaha místních politických struktur více spolupracovat s centrální vládou v Kyjevě. Zatřetí, se zvýšil vliv celostátních politických stran v podobě místních oddělení. Je zvláště vhodné zdůraznit spád extrémistických názorů ve srovnání s rokem 2004, kdy proběhly prezidentské volby.⁶⁶ V té době na Krymu proběhla velká vlna protestů v souvislosti s výsledkem voleb a existovalo nebezpečí narušení celistvosti Ukrajiny.

V posledních volbách, které proběhly na poloostrově v březnu roku 2006, bylo hlavní prioritou volebních programů většiny politických stran rozšíření ekonomické nezávislosti Krymu. Toto rozšíření podporovalo místní zastoupení bloku J. Tymošenkové, Socialistické strany A. Moroze, bloku „Ne tak“, bloku „Za Janukovyče“, bloku Kunicyna a dalších politických stran. Další důležitou otázkou

---

⁶⁵ Тезисы Программы Национальной организации Милли Фирка.
<http://www.milli-firka.org/?pr=&sr=0&PHPSESSID=e188b42118932915541eecd294a6ac7>,
1.05.2007.

⁶⁶ Většina obyvatelů Krymu nesouhlasila s tím, že se Viktor Juščenko stal prezidentem legitimně. Na poloostrově jako kandidát byl proruským obyvatelstvem podporován Viktor Janukovyč. Výjimku tvoří krymští Tataři, kteří hlasovali za kandidaturu Viktora Juščenka.

byl statut ruského jazyka. Pro přiznání ruštině statutu druhého státního jazyka neaktivněji vystoupily blok „Za Sojuz“, blok „Za Janukovyče“ a blok Kunicyna.⁶⁷

Blok „Za Janukovyče“ vznikl v lednu roku 2006 spojením regionálního republikánského oddělení Strany regionů, strany Ruský blok a hnutí Ruské společenství. Jak se dozvídáme z přímých webových stránek bloku mezi jeho prioritní cíle patří: „Regionální rozpočtová nezávislost, přidělení ruskému jazyku statutu státního, rozvoj pevných partnerských vztahů s Ukrajinou.“⁶⁸ Viktor Janukovyč je pro Krym tím, kdo vystupuje za prohloubení vztahů mezi Ruskem a Ukrajinou a těší se zde, stejně tak jako na východě Ukrajiny, velké oblibě.

Hlavním rivalem bloku „Za Janukovyče“ ve volbách roku 2006 byl blok Kunicyna. Tento blok byl vytvořen v prosinci roku 2005 spojením Národně demokratické strany Ukrajiny, Demokratické strany Ukrajiny a Strany státní neutrality Ukrajiny. Mezi hlavní body politického programu bloku patří obecná strategie zlepšení ekonomické situace na Krymu, rozvoj průmyslu a strategie rozvoje agrárního sektoru. Neméně důležitým pro blok je statut ruského jazyka. Na rozdíl od bloku „Za Janukovyče“, který v této souvislosti plánoval provedení referenda na Krymu, blok Kunicyna chce dosáhnout přidělení ruštině statutu státního jazyka reálnou právní cestou. Podle bloku bude referendum právně nezávazným rozhodnutím. Hlavním heslem bloku je „morálka a pořádek“.⁶⁹

Třetí, podle počtu míst v parlamentu, se stala strana „Svaz“. Ačkoliv tato strana ve volbách vystupovala samostatně, její program měl hodně společného s blokem Vitrenkové, který se dostal do parlamentu s malým počtem mandátů. Dva straničtí předáci, Lev Mirimskyj a Natalie Vitrenková, dokonce pár měsíců před volbami podepsaly smlouvu a prezentovali projekt nové krymské Ústavy. Podle ní, by Krym měl mít právo na vlastní mezinárodně politické jednání, samostatný rozpočet a svobodné užívání ruštiny a krymské tatarštiny.⁷⁰

---

⁶⁷ Ve volbách z roku 2006 se do parlamentu dostaly následující strany: blok „Za Janukovyče“ (počet mandátů 44 ze sta), blok Kunicyna (10 mandátů), strana „Svaz“ (10 mandátů), Komunistická strana Ukrajiny (9 mandátů), Národní Ruch Ukrajiny (8 mandátů, většina kandidátů – krymští Tataři), Blok Julije Tymošenkové, neboli BJUT, (8 mandátů), blok Vitrenko „Národní opozice“ (7 mandátů) a blok „Ne Tak“ (4 mandáty).

V парламенте Крыма восемь партий и блоков.

<http://gazeta.sebastopol.ua/2006/17/crimea.shtml>, 1.05.2007.

⁶⁸ Пресс – служба КРО Партии регионов.

<http://www.regioncrimea.org.ua/index.php?id=blok/main>, 1.05.2007.

⁶⁹ Семена, Николай: НДП в Крыму имеет чёткую стратегию работы.

<http://uwtoday.com.ua/print.asp?NID=671&LID=2>, 1.05.2007.

⁷⁰ Блок Наталии Витренко и партия Союз создали новую Конституцию Крыма.

<http://otechestvo.org.ua/main/20063/912.htm>, 2.05.2007.

Čtvrtou nejsilnější stranou ve volbách na poloostrově se stala Komunistická strana Krymu, v čele jejího regionálního zastoupení stojí L. Grač. Strana nezapírá a naopak zdůrazňuje svou návaznost na komunistickou stranu Sovětského svazu. Za svůj cíl strana prohlásila zlepšení ekonomické situace, dobré vztahy s Ruskem a Běloruskem, růst průmyslové výroby atd.⁷¹

Národní Ruch Ukrajiny, který je proukrajinský a podporuje prezidenta Juščenka, nepovažuje za problém stav ruského jazyka na Krymu, ale spíše ukrajinštiny. Ruch šel k volbám s Medžlisem krymsko-tatarského národa, který je oficiálně považován Národním Ruchem za spojence v otázkách krymské demokracie. Zjevným důvodem Medžlisu pro společné kandidování s Ruchem bylo dosažení zvýšení počtu krymských Tatarů v místních orgánech vlády, což by posloužilo jako podpora při prosazování změn výhodných pro toto etnikum. Kromě toho měl Medžlis vždycky blíže k proukrajinským stranám. Podle slov předsedy Medžlisu Mustafy Džemilěva: „Krymští Tataři především vystupují za rozšíření svých politických práv a aktivizaci krymsko-tatarského obyvatelstva poloostrova.“⁷²

Dvěma posledními sdruženími politických stran, které se probojovaly do krymského parlamentu, je Blok J. Tymošenkové a blok „Ne Tak“. Hlavním bodem předvolebního programu Bloku Tymošenkové bylo moratorium na prodej krymských zemí. Blok „Ne Tak“ vystupuje za provedení celostátního referenda o vstupu Ukrajiny do NATO a její účasti v Jediném ekonomickém prostoru. Blok začal sbírat podpisy právě na poloostrově.⁷³ Druhým požadavkem bloku „Ne Tak“ je statut ruštiny jako státního jazyka.

Ani jedna ze stran, jež se dostaly do parlamentu po volbách roku 2006, nevystoupila s požadavkem připojení Krymu k Rusku. Všechny vítězné politické strany a bloky byly pro zachování územní celistvosti Ukrajiny. Většina politických programů se především soustředila na sociální aspekty a zajištění blahobytu obyvatel Krymu. Je důležité podotknout, že se během přípravy k parlamentním volbám roku 2006 strany aktivně seskupovaly a uzavíraly volební koalice. Většinu vítězných sil tvořily právě seskupení politických stran. I když politické strany a hnutí skoro nelze rozdělit podle etnického principu, právě tento faktor v podobě krymsko-tatarské

---

⁷¹ Политическая реклама. Я выбираю Коммунистическую партию!
http://www.kp.crimea.ua/newspaper_details.php?site_menu_id=1&newspaper_id=1908&newspaper_calendarDate=2006-06, 2.05.2007.

⁷² Мустафа Джемилев: Такова расстановка мнений в Меджлисе,
<http://maidan.org.ua/static/krymmai/1167128963.html>, 2.05.2007.

⁷³ Оппозиционный блок Не Так! в Крыму начал сбор подписей в поддержку всеукраинского референдума, http://www.sdpuo.com/rus/news/part-news/43c373a7ddb4f/view_print/, 2.05.2007.

nespokojenosti s vlastní situací byl důležitým v předvečer voleb a pořád zůstává aktuální. Jak uvádí ve svém analytickém článku novinář V. Pirozhenko: „Kromě proruských sil, které nejsou tak aktivní jako v devadesátých letech minulého století, se na Krymském poloostrově aktivizovalo krymsko-tatarské národní hnutí, jehož cílem je zřízení nacionálně-etnické autonomie.“⁷⁴

Od rozpadu SSSR až do našich dnů na Krymském poloostrově existovalo velké množství politických stran a hnutí. Politické programy a požadavky těchto uskupení, stejně jako jejich oficiální názvy, se měnily. Podle analýzy krymského novináře A. Malgina na rozdíl od začátku devadesátých let, kdy se na poloostrově silně prosazovaly proruské síly, se předvolební program krymských politických stran na začátku 21. století zaměřuje především na ekonomickou stabilitu a blahobyt Krymu.⁷⁵ Právě touto cestou lze v dnešní době dosáhnout podpory voličů na poloostrově.

---

⁷⁴ Пирожено, Виктор: Стратегия межджиса в контексте политической ситуации в АРК. http://www.tk.crimea.ua/news_details.php?news_type_id=11&news_id=378, 03.05.2007.

⁷⁵ Мальгин, А.: Крымский узел: перспективы XXI века. <http://www.archipelag.ru/authors/malgin/?library=1171>, 14.05.2007.

5. Rozbor smluv mezi Ruskem a Ukrajinou ohledně Krymu, jež byly podepsány v první polovině 90. let dvacátého století

Nejdůležitější smlouvy, které byly podepsány mezi Ruskem a Ukrajinou ohledně Krymu v první polovině devadesátých let 20. století, se bezprostředně týkaly problematiky rozdělení Černomořské flotily a byly neoddělitelně spojeny s Krymským poloostrovem. Urovnání této otázky trvalo celkem osm let po rozpadu SSSR a doposud na ukrajinské straně vznikají připomínky, které zpochybňují bilaterální dohody mezi Ruskem a Ukrajinou. Napětí ve vztazích mezi státy, které bylo způsobeno otázkou dělení Černomořské flotily a uznáním vzájemných hranic, bylo taktéž jedním ze zdrojů podpory separatismu na Krymu.

Následující kapitola se věnuje rozboru podepsaných smluv. Při rozboru je důraz kladen na dohodu od 17. června 1993 a smlouvu, která byla podepsána 9. června 1995. Dohoda z roku 1993 položila právní základ rozdělení Černomořské flotily. Smlouva z červnu roku 1995 se bezprostředně týkala oddělení základů Černomořského loďstva pro ukrajinskou a ruskou stranu a uzavírala jednání v této otázce v první polovině devadesátých let. Důležitým při rozboru je také krátký exkurz do dějin Černomořského loďstva.

Historie Černomořské flotily sahá až na konec 18. století. Flotila byla založena roku 1783 na základě rozhodnutí Kateřiny II. po připojení území Krymu k ruskému impériu. Černomořská flotila se úspěšně zúčastnila válek Ruska s Tureckem, Francií a jinými státy. Po prohře v Krymské válce podle Pařížské mírové dohody Rusko ztratilo právo vlastnit vojenskou flotilu v Černém moři. Teprve Londýnskou konvencí z roku 1871 byl tento zákaz zrušen, a Rusko začalo formovat v Černém moři parní flotilu, která se později zúčastnila První světové války. Po revoluci roku 1917 při odstupu armády generála Vrangel z Krymu 130 plavidel bylo odvedeno do zahraničí. Roku 1921 bylo přijato řešení o obnovení Černomořské flotily, která existovala v rámci SSSR až do jeho rozpadu.⁷⁶

Po rozpadu Sovětského svazu se otázka, komu bude patřit Černomořská flotila, stala velice aktuální. Ukrajina začala formovat vlastní vojenské síly a měla záměr zformovat jejich námořní část na bázi Černomořské flotily. V dubnu roku 1992 prezident Ukrajiny Leonid Kravčuk vydal nařízení, v souvislosti s kterým Černomořská flotila bývalého SSSR měla spadat pod jurisdikci Ukrajiny. Na bázi

---

⁷⁶ 13 мая. День в истории. День Черноморского флота.
<http://www.rian.ru/history/20060513/48063205-print.html>, 12.05.2007.

flotily, která se rozmísťovala na ukrajinském území,⁷⁷ měly být vytvořeny vojensko-námořní síly Ukrajiny. Reakcí Moskvy na toto rozhodnutí bylo vydání nařízení o tom, že Černomořské loďstvo patří Rusku.

Podle mínění J. Dubinina, bývalého zástupce ministra zahraničí Ruské federace,⁷⁸ „žádné podklady pro toto rozhodnutí Ukrajina neměla, jelikož Flotila byla v této době součástí Vojensko - námořní flotily SNS.“⁷⁹ Ještě jeden argument byl předložen ruskou stranou v pozdějším setkání mezi ruskou stranou, reprezentovanou J. Dubininem, a ukrajinskou v čele s Antonem Butějkem, rádcem prezidenta Ukrajiny. Tímto argumentem bylo podepsání hlavy států SNS Smlouvy o vojensko námořní symbolice z 16. ledna roku 1992. Tato Smlouva potvrzovala, že vojensko námořní flotila bývalého SSR je součástí Strategických ozbrojených sil SNS. Zároveň ve smlouvě bylo uvedeno, že výjimku tvoří část Černomořské flotily, která se stane součástí námořních sil Ukrajiny. Navíc jakékoliv kroky o předání Ukrajinské části plavidel Flotily se podle smlouvy musely řešit na základě dohody mezi Ukrajinou a Ruskou federací. Proto bylo jednostranné rozhodnutí Ukrajiny o zapojení celé Černomořské flotily do vlastních vojenských sil považováno ruskou stranou za neodpovídající dříve podepsané smlouvě.⁸⁰

Na jaře 1992 začala aktivní migrace námořníků a přerozdělení subordinace jednotek. Podle pozorovatelů zde svou roli sehrála rychlejší hyperinflace na Ukrajině než v Rusku a jako následek větší nespokojenost obyvatelstva v hraničících s Ruskem oblastech. Tehdy se zdálo, že se nelze vyhnout eskalaci násilí a konfliktu mezi Ruskou federací a Ukrajinou. V Kyjevě se častěji ozývaly hlasy, které navrhovaly vyhnat Rusy z Krymu. Rusko na to reagovalo zvýšením ochrany štábu v Sevastopolu.⁸¹ Vztahy mezi oběma státy ohledně krymské otázky se vyvíjely takovým způsobem, že vznikaly pochybnosti o možnosti bezproblémového urovnání sporů.

Otázka rozdělení Černomořské flotily po dlouhou dobu zůstávala nerozhodnutou, ale jak pro ruskou, tak pro ukrajinskou stranu bylo jasné, že je na čase přijmout rozhodnutí. Třetího srpna roku 1992 v Jaltě Ruská federace a Ukrajina

---

⁷⁷ Toto prakticky znamenalo celou bázi Černomořské flotily.

⁷⁸ J. V. Dubinin – zástupce ministra zahraničí Ruské federace v letech 1994-1999, zasloužilý pracovník diplomatické služby Ruské federace.

⁷⁹ Дубинин, Ю.В.: Битва за Черноморский флот.
<http://www.globalaffairs.ru/numbers/18/5307.html>, 12.05.2007.

⁸⁰ Дубинин, Ю.В.: Битва за Черноморский флот.
<http://www.globalaffairs.ru/numbers/18/5307.html>, 12.05.2007.

⁸¹ Орищук, Ф.: Черноморский флот мог стать украинским.
<http://delo.ua/news/economic/ukraine/info-8918.html>, 5.05.2007.

podepsaly Dohodu o principech formování Vojenské námořní flotily Ruska a Vojenských námořních sil Ukrajiny na základě Černomořského loďstva bývalého SSSR.⁸² Přejícné období pro ukončení formování jednotek bylo stanoveno do roku 1995. Během tohoto období se Černomořská flotila měla administrativně podřídit prezidentům Ruska a Ukrajiny, zároveň bylo jmenováno Společné velení Černomořské flotily. Existující materiálně-technické zabezpečení mělo být užíváno společně s ohledem na legislativu obou států. Vojenské osoby Ruské federace a Ukrajiny, které byly odváděny za účelem vykonání vojenských povinností na Černomořské flotile, měly přísahat jednomu či druhému státu na základě občanství. Taktéž podle dohody bylo Černé moře vyhlášeno bezjadernou zónou a místem pro spolupráci obou států. Avšak, jak uvádí řada expertů v čele s Dubininem, hlavním cílem Smlouvy bylo získání času a odložení palčivé otázky do roku 1995.⁸³

V červnu roku 1993 existoval náběh k vyřešení předchozích problémů, což by pozitivně zapůsobilo na rusko-ukrajinské vztahy. Nadějí bylo uzavření dohody mezi oběma státy v Moskvě 17. června 1993. Její přesný název zněl „Dohoda mezi Ruskou federací a Ukrajinou o neodkladných opatřeních ohledně procesu formování Vojenských námořních sil Ruska a Vojenských námořních sil Ukrajiny na základě Černomořské flotily.“⁸⁴

Podle této dohody by měl být v září roku 1993 zahájen proces formování ruských a ukrajinských vojenských námořních sil. Základem pro toto formování mělo posloužit Černomořské loďstvo, které v té době bylo pod formálně společným velením obou stran. Loďstvo mělo být rozděleno v procentuálním poměru 50:50. Podle stejného poměru mělo být též zajištěno financování Černomořské flotily do momentu jejího rozdělení. Pro řešení praktických otázek spojených s dohodou bylo rozhodnuto vytvořit Mezistátní komisi obou států se stejným počtem zástupců Ruské federace a Ukrajiny.⁸⁵ Během měsíce od podepsání smlouvy měla komise připravit projekty dokumentů vztahujících se ke smlouvě a předložit je k podpisu prezidentům obou států. Během přechodného období by strany neměly podnikat jednostranné počínání ve vztahu k Černomořské flotile. Toto rozhodnutí bylo dohodnuto na

---

⁸² Россия – Украина. Документы и материалы. Книга 1, 1990 – 1995. Москва, „Международные отношения“, 2001, с. 93.

⁸³ Дубинин, Ю.В.: Битва за Черноморский флот.
<http://www.globalaffairs.ru/numbers/18/5307.html>, 12.05.2007.

⁸⁴ Россия – Украина. Документы и материалы. Книга 1, 1990 – 1995. Москва, „Международные отношения“, 2001, с. 203.

⁸⁵ Россия – Украина. Документы и материалы. Книга 1, 1990 – 1995. Москва, „Международные отношения“, 2001, с. 204.

nejvyšší, tj. prezidentské úrovni, a mělo vstoupit v platnost za předpokladu ratifikace oběma státy. Tato smlouva však nakonec vůbec nebyla ratifikována.

Zároveň během pracovního setkání v Moskvě byla řešena otázka jaderného arzenálu Ukrajiny, v níž Krym sehrál významnou roli. Na jaderném odzbrojení měly největší zájem Spojené státy a Ruská federace jako největší jaderné velmoci. Během jednání v Moskvě prezident Boris Jelcin potvrdil ochotu Ruska poskytnout Ukrajině garance bezpečnosti v případě ratifikace Smlouvy o snížení a omezení strategických útočných zbraní a připojení se ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní.⁸⁶ Podle slov komentátora serveru Establishment N. Pozového sebral při těchto jednáních významnou roli právě Krym: „krymská“ otázka byla důležitým argumentem, který napomohl Rusku manipulovat s výsledky ukrajinského rozhodnutí v otázce jaderných zbraní.“⁸⁷

Ačkoli byl zaznamenán pokrok v jednáních, všechny pokusy o dohodu ohledně Černomořské flotily byly zmařeny deklarací ruského parlamentu ze dne 9.7.1993, podle které Sevastopol měl být hlavní základnou jednotného Černomořského loďstva a zároveň ruským městem. Cílem bylo potvrdit federální statut města Sevastopol v administrativně-teritoriálních hranicích městského okruhu. Bylo naplánováno jednání s vládou Ukrajiny ohledně role Sevastopolu jako hlavní báze jednotné Černomořské flotily.⁸⁸ Deklarace ruského parlamentu tak stala vážnou překážkou v jednáních mezi oběma státy.

Ukrajinskou reakcí na toto jednostranné ruské prohlášení bylo obrácení se pro pomoc na Organizaci spojených národů (OSN) a také na Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Ukrajina tak učinila bezprostředně po přijetí deklarace Dumou Ruské federace v létě 1993. OSN poukázala na ukrajinsko-ruskou dohodu z listopadu roku 1990 o vzájemném uznání hranic. Ruskou reakcí bylo, že zmíněná smlouva přestala po rozpadu Sovětského svazu platit.⁸⁹ Každopádně se z problému rusko-ukrajinského vyklubila otázka mezinárodní, o níž se dlouhodobě zajímaly mezinárodní evropské organizace.

Další pokus o vyřešení otázky Černomořské flotily byl proveden v Massandře na březích Černého moře 3.9.1993 v podobě podepsání protokolu o řešení otázky

---

⁸⁶ Россия – Украина, 1990-1995. Министерство иностранных дел, Москва 2001, с. 203.

⁸⁷ Позовой, Н.: День независимости.

<http://establishment.com.ua/articles/2006/8/31/1398/>, 8.05.2007.

⁸⁸ Постановление Верховного Совета Российской Федерации О Статусе города Севастополя, <http://kro-krim.narod.ru/ZAKON/sevastop.htm>, 05.05.2007.

⁸⁹ Woronowycz, R.: Ukraine's Verkhovna Rada takes action against Russian claims to Sevastopol. <http://www.ukrweekly.com>, 15.12.1996, no. 50, 05.05.2007.

Černomořského loďstva mezi dvěma státy. Podle protokolu by Černomořská flotila s celou infrastrukturou na Krymu měla být nadále používána Ruskem. Toto rozhodnutí nebylo přijato ukrajinskými námořníky, jelikož znamenalo přechod flotily pod ruskou jurisdikci.⁹⁰ V Massandře byla zároveň nastolena otázka jaderného odzbrojení Ukrajiny. Bylo dohodnuto, že Ukrajina během dvou následujících let přesune na území Ruské federace svou jadernou municí v rámci Smlouvy o snížení a omezení strategických útočných zbraní. Také tento případ demonstruje, že problematika jaderných zbraní byla s „krymskou“ otázkou spojena.

Problematika Černomořské flotily byla řešena dál Dohodou o postupném vyřešení problematiky Černomořské flotily mezi Ruskou federací a Ukrajinou, která byla podepsána 15. dubna 1994. Vojensko-námořní síly Ukrajiny a Černomořská flotila Ruska by měly mít různou bázi. Podle domluvy si Ukrajina mohla ponechat 15 – 20% plavidel Černomořského loďstva.⁹¹ Dohoda však byla narušena ruskými vnitropolitickými problémy, které zabránily úspěšnému vyřešení problému a ratifikaci dubnové dohody.

Situace kolem Černomořské flotily byla navíc ztížena politickou situací na Krymu. V té době krymské prezidentské volby vyhrál Jurij Měškov, který prosazoval větší nezávislost na centrální vládě. Po zrušení prezidentského úřadu v roce 1995 a vypsání nových voleb byl zformován nový krymský parlament. Nově konstituovaný parlament pak vyzval Rusko k zapojení se do vyřešení ukrajinsko-krymského konfliktu. Ale v tu dobu Moskva důrazně nevystoupila na podporu krymských proruských radikálů.⁹² Pro Rusko by to znamenalo odsouzení ze strany západoevropských států a zhoršení vztahů s Ukrajinou v otázce rozdělení flotily. Navíc, podle V. Savčenko z UNIAN-politiky jako důvod pro ignorování krymských radikálů posloužilo také to, že v té době Rusko bylo zataženo do ozbrojeného konfliktu v Čečensku.⁹³

Smlouvou, která nakonec uzavírá řešení otázky Černomořské flotily první poloviny devadesátých let, je Smlouva mezi Ruskou federací a Ukrajinou ohledně Černomořského loďstva. Byla podepsána 9. června 1995. Na jejím základě se základnou Černomořské flotily Ruské federace stal Sevastopol. Z celkového počtu

---

⁹⁰ Оришук, Ф.: Черноморский флот мог стать украинским.
<http://delo.ua/news/economic/ukraine/info-8918.html>, 5.05.2007.

⁹¹ Россия – Украина, 1990-1995. Министерство иностранных дел, Москва 2001, с. 393.

⁹² Zilynskij, B.: Vztahy Ukrajiny s Ruskem a hlavní oblast vzájemného střetu, in: Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998, s. 69.

⁹³ Zilynskij, B.: Vztahy Ukrajiny s Ruskem a hlavní oblast vzájemného střetu, in: Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998, s. 69.

plavidel Rusko obdrželo 81.7%, zatímco Ukrajina 18.3%. Velikost podílu Ukrajiny byla motivována její strategickou koncepcí a obrannou doktrínou. Majetek, ozbrojení a technické zásoby byly rozděleny napůl. Ruská federace projevila zájem na účasti v sociálně-ekonomickém rozvoji Sevastopolu a jiných měst na Krymském poloostrově, kde by měla probíhat dislokace Černomořské flotily Ruské federace. Pro zachování stability v regionu se obě strany zavázaly spolupracovat v vojensko-námořní oblasti. Pro provedení dozoru nad splněním Domluvy byla ustavena speciální komise.⁹⁴ Zůstaly dvě nedořešené otázky: právní statut ruské flotily a podmínky její dislokace na území Ukrajiny.⁹⁵ Toto rozhodnutí padlo až o dva roky později.

Smlouvy, které byly podepsány mezi Ukrajinou a Ruskou federací v první polovině devadesátých let, představovaly významné právní kroky, které vedly k uregulování otázky rozdělení Černomořské flotily. Samotná problematika byla řešena v dlouhém časovém úseku a byla poznamenána různými, často protichůdnými postoji obou států. Jako řešení této otázky se nabízelo podepsání politické smlouvy. Podle J. Dubinina by tato smlouva mohla posloužit jako diplomatický zdroj posilující ruskou pozici v hledání řešení konečného uregulování problému Černomořské flotily.⁹⁶ Touto politickou smlouvou se stala tzv. „Velká dohoda“ mezi Ruskem a Ukrajinou, ve které se mimo jiné řešila otázka dislokace Černomořské flotily Ruské federace na území Ukrajiny. Následující kapitola je věnována rozboru této dohody a aspektům jejího uzavření.

---

⁹⁴ Россия – Украина, 1990-1995. Министерство иностранных дел, Москва 2001, с. 439.

⁹⁵ Россия – Украина, 1990-1995. Министерство иностранных дел, Москва 2001, с. 439.

⁹⁶ Дубинин, Ю. В.: Битва за Черноморский флот.
<http://www.globalaffairs.ru/numbers/18/5307.html>, 12.05.2007.

6. „Velká dohoda“ a aspekty jejího uzavření

Nevyřešení situace s právním statutem a dislokací ruské Černomořské flotily v první polovině devadesátých let minulého století vedlo k hledání nových cest pro regulaci této otázky. Takovou cestou bylo uzavření velké politické smlouvy, která měla regulovat vztahy mezi Ukrajinou a Ruskou federací. Tato smlouva nesla název „Dohoda o družbě, spolupráci a partnerství mezi Ruskou federací a Ukrajinou“ a byla podepsána 31. května roku 1997 v Kyjevě. Jiný, neformální, název pro smlouvu je „Velká dohoda“. Je známo, že podpis této smlouvy byl podmíněn podpisem tří základních dohod, které se týkaly otázky Černomořské flotily. Pro pochopení celkové situace okolo podpisu dohody a jejího vztahu k otázce Černomořské flotily je důležité přiblížit její význam a okolnosti jejího uzavření.

Následující kapitola uvádí popis událostí, které předcházely podpisu tzv. „velké politické smlouvy“,⁹⁷ analyzuje její hlavní body a také rozebírá dohody ohledně Černomořské flotily, které byly podepsány v květnu roku 1997. Důraz je kladen na vztah „Velké dohody“ k právnímu řešení problematiky Černomořského loďstva.

Cesta k „Velké dohodě“ formálně začala už v červnu roku 1992. Tehdy ve městě Dagomys prezident Jelcin navrhl ukrajinské straně vypracovat plnohodnotnou politickou smlouvu, která by odrážela novou dimenzi vztahů mezi dvěma státy. Tento návrh byl ukrajinskou stranou přijat. Podle názoru J. Dubinina⁹⁸ tato na první pohled v mezinárodních vztazích zcela obvyklá praxe při budování vztahů mezi státy získala v rusko-ukrajinském případě novou dodatečnou dimenzi. Ukrajina vzhledem k specifickému procesu formování vlastního území fakticky neměla právně upraveny hranice a důležitost uznání hranic Ruskem byla zjevná. Ruské federaci tak vznikla naděje, že díky „velké politické smlouvě“ budou šance na úspěšné vyřešení otázky Černomořské flotily větší.⁹⁹

Příprava textu budoucí smlouvy začala 11. srpna 1994. V projektu budoucí dohody bylo uvedeno, že obě strany¹⁰⁰ budou zakládat své bilaterální vztahy na strategickém partnerství a spolupráci. Každá ze smluvních stran se zavazovala vyvarovat jakýchkoli činů, které by protirečily zájmům druhé strany. Území jednoho

⁹⁷ Tento termín patří J. Dubininovi („большой политический договор“).

⁹⁸ Jurij Dubinin se zúčastnil přípravy budoucí „Velké dohody“ na straně ruské delegace.

⁹⁹ Дубинин, Ю.В.: Битва за Черноморский флот.

<http://www.globalaffairs.ru/numbers/18/5307.html>, 12.05.2007.

¹⁰⁰ Ruská federace a Ukrajina.

státu nemohlo být využíváno pro činnost, která by vedla k porušení bezpečnosti druhého státu. Celkově projekt položil právní základ pro uznání oběma státy jejich teritoriální celistvosti a neporušení existujících hranic.¹⁰¹

Během jednání v roce 1994 se změnil prezident Ukrajiny, na místo Leonida Kravčuka nastoupil Leonid Kučma. Politika, kterou provozovala Ukrajina ohledně otázky Černomořské flotily se s příchodem nového prezidenta zůstala konzistentní. Přibylo jen pár „poznámek“ nového prezidenta. První novinkou byla změna ve vedení ukrajinské delegace, do jejího čela byl postaven více-premiér Jevhenij Marčuk, který se posléze stal premiérem. Druhou novinkou byla prosba prezidenta Kučmy, aby v čele ruské delegace stanul první zástupce předsedy vlády Ruské federace, Oleg Soskovcev. Ukrajinská delegace naléhala, aby projekt budoucí „Velké smlouvy“ byl namísto parafován, což se stalo. Dubinin ve své analýze problematiky Černomořské flotily a uzavření „Velké domluvy“ zmiňuje, že toto rozhodnutí mělo důležitý následek: ukrajinská strana se ve svém budoucím rozhodování ohledně Černomořského loďstva už neměla obávat, že Rusové budou manipulovat s budoucí všeobecnou politickou smlouvou. Za této situace Ukrajina už také nemusela spěchat a odsouhlasit přítomnost základny ruské části Černomořské flotily v Sevastopolu.¹⁰² Jak je vidět z následujícího vývoje v červnu 1995, Ukrajina nakonec ustoupila v otázce rozmístění základny ruské flotily v Sevastopolu.

Rozhodujícím setkáním celé dva roky před podpisem „Velké dohody“ byla schůzka obou delegací v čele s prezidenty v Soči v červnu 1995. Sočinská vyjednávání začala osobní schůzkou B. Jelcina a L. Kučmy. 9. června byla podepsána Dohoda mezi Ruskou federací a Ukrajinou ohledně Černomořského loďstva. Základnou Černomořské flotily Ruska byl stanoven Sevastopol.¹⁰³ Podpis této dohody byl šťastným výsledkem pro ruskou delegaci, která dosáhla svého požadavku. Naopak ukrajinská strana v této otázce musela ustoupit. Podle slov ukrajinského politologa V. Čumaka: „Přítomnost ruské vojensko-námořní základny v Sevastopolu zásadně zkomplikovala možný vstup Ukrajiny do NATO.“¹⁰⁴ Každopádně, právě podepsaná v Soči dohoda připravila cestu pro tři základní dohody

---

¹⁰¹ Дубинин, Ю. В.: Битва за Черноморский флот.
<http://www.globalaffairs.ru/numbers/18/5307.html>, 12.05.2007.

¹⁰² Дубинин, Ю. В.: Битва за Черноморский флот.
<http://www.globalaffairs.ru/numbers/18/5307.html>, 12.05.2007.

¹⁰³ Ruská federace mohla také používat objekty Černomořské flotily v Sevastopolu a jiná místa základny a dislokace lodní sestavy na Krymu.
Россия – Украина, 1990-1995. Министерство иностранных дел, Москва 2001, с. 439.

¹⁰⁴ Čumak, V.: Ukrajinckij Krym jak problema ukrajincko-rossijskych stosunkiv.
http://www.fleet.sebastopol.ua/index.php?article_to_view=40, 12.10.2006.

ohledně problematiky Černomořské flotily, které byly podepsány v květnu roku 1997 těsně před podpisem „Velké dohody“.

Události se však do termínu podpisu dohody dále komplikovaly. Domluva ze Soči byla podepsána, ale na moment, kdy se B. Jelcin chystal na návštěvu do Kyjeva, ještě nebyla ratifikována.¹⁰⁵ Navíc pořád existovaly problémy v otázce Černomořského loďstva, které nebyly uregulovány. Podle novináře Mariana Bilynského se vztahy mezi dvěma státy na chvíli zlepšovaly, a pak znovu zhoršovaly.¹⁰⁶ Ukrajinské straně bylo oznámeno, že ratifikace musí proběhnou před podepsáním všeobecné politické smlouvy. Navíc zbývalo definovat statut a podmínky dislokace Černomořské flotily Ruské federace na území Ukrajiny. Z tohoto důvodu 28. května roku 1997 Kyjev navštívil Viktor Černomyrdin, tehdejší premiér Ruské federace. Černomyrdin a premiér Ukrajiny Marčuk podepsali tři základní dohody, které se týkaly Černomořské flotily.¹⁰⁷ S podpisem těchto dohod byl vytvořen základ pro státní návštěvu Ukrajiny prezidentem B. Jelcinem, během které byla podepsána Dohoda o družbě, spolupráci a partnerství mezi dvěma státy.

Podle podepsaných dohod bylo stanoveno časové rozmezí, během nějž mohla Černomořská flotila Ruské federace mohla setrvávat na území Ukrajiny. Toto období činí 20 let od momentu podepsání smlouvy, platí tedy do roku 2017.¹⁰⁸ Podle tří podepsaných Dohod ohledně Černomořské flotily Ruská federace potvrdila právo Ukrajiny na vlastnictví všech objektů nemovitého majetku a pozemků, které byly dříve používány Černomořskou flotilou SSSR. Ruská strana se zároveň zavázala, že se na flotile Ruské federace nebudou nacházet jaderné zbraně. Činnost organizací Černomořské flotily Ruska neměla být v rozporu se zákonodárstvím Ukrajiny.

---

¹⁰⁵ V roce 1997 po setkání L. Kučmy s B. Jelcinem v Moskvě, prezidenti se rozhodli, že B. Jelcin přijede v co nejbližší době do Kyjeva kvůli podepsání „Velké dohody“.

Дубинин, Ю. В.: Битва за Черноморский флот.

<http://www.globalaffairs.ru/numbers/18/5307.html>, 12.05.2007.

¹⁰⁶ M. Bilynskij: Russian-Ukrainian Treaty on friendship – can it be achieved?

<http://www.ukrweekly.com> 18.2.1996 no.7, 13.05.2007.

¹⁰⁷ Tyto dohody měly následující názvy: „O statutu a podmínkách setrvávání Černomořské flotily Ruské federace na území Ukrajiny“, „O parametrech rozdělení Černomořské flotily“ a „O vzájemném vyrovnání, spojeném s rozdělením Černomořské flotily a setrváváním Černomořské flotily Ruské federace na území Ukrajiny.“

Внешняя политика и безопасность современной России, 1991-2002, в 4-ч томах. Том IV, с. 328-340.

¹⁰⁸ Doba platnosti Dohody o setrvávání Černomořské flotily Ruské federace by po tomto roce měla být automaticky prodlužována o pět let, pokud žádná ze dvou stran nepošle písemné oznámení o zrušení dohody ne později než za rok do ukončení její platnosti.

Důležitým bodem bylo, že platba Ruska za setrvání flotily na území Ukrajiny měla být uhrazena snížením částky dluhu Ukrajiny za dodávky plynu a ropy.¹⁰⁹

Reakce ruské veřejnosti na dané dohody byly vesměs negativní. Podle známého italského komentátora Antonia Rubbi byla tato reakce zcela oprávněná; pro získání základny na Černém moři bylo Rusko nuceno odepsat větší část ukrajinského dluhu za dodávky plynu a ropy. Také se “historicky” ponížilo, když mělo pronajímat přístavní část Sevastopolu, které bylo neoddělitelně spjata s ruskými a sovětskými dějinami.¹¹⁰ Co se týče názoru většiny ukrajinské veřejnosti je možné ho prezentovat slovy V. Čumaka. Podle něj je hlavním cílem Ruska při rozmíst'ování flotily na Krymu za této situace „možnost kontroly tohoto území Ukrajiny s možností ovlivnění její zahraniční politiky. Zvláštní význam zde má zachování vojenské přítomnosti Ruska na Krymu a provedení vojenské kontroly nad územím poloostrova.“¹¹¹

Nehledě na různost postojů ruské a ukrajinské veřejnosti květnové dohody ohledně Černomořské flotily právně vyřešily tuto problematiku mezi Ukrajinou a Ruskem. Podpis těchto dohod byl možný pouze za předpokladu, že zároveň budou uregulovány ostatní sféry mezistátních vztahů pomocí „velké politické smlouvy“.

Politická smlouva mezi Ruskem a Ukrajinou, která byla podepsána 31. května 1997, se stala důležitým krokem v normalizaci vztahů mezi oběma státy; uznala nezávislost Ukrajiny a nedělitelnost její teritoriální celistvosti. „Dohoda o družbě, spolupráci a partnerství mezi Ruskou federací a Ukrajinou“ zároveň potvrdila statut obou států jako rovnocenných partnerů, které budují své vztahy na základě vzájemné důvěry a spolupráce. Základem vztahů se mělo stát mírové vyřešení sporů a nevměšování se do vnitřní politiky. V dohodě je zaznamenáno, že si obě strany jsou vědomy důležitosti dobrých vztahů s ohledem na otázku evropské stability a bezpečnosti. Tato tzv. „Velká dohoda“ určila základní směr spolupráce, a to zejména ve vojenské a bezpečnostní sféře, v ekonomické spolupráci, ve výzkumu kosmu, v spolupráci v kulturní sféře a ve sféře obrany práv etnických menšin.¹¹²

Podle výkladu dohody politologem A. Duginem jedná se o ustavení strategických a spojeneckých vztahů mezi Ruskem a Ukrajinou. Též je zdůrazněno,

¹⁰⁹ Внешняя политика и безопасность современной России, 1991-2002, в 4-ч томах. Том IV, с. 328-340.

¹¹⁰ Рубби, Антонио: Ельцинада. Первое десятилетие постсоветской России. Москва, „Международные отношения“, 2004, с. 258.

¹¹¹ Čumak, V.: Ukrajinskýj Krym jak probléma ukrajinsko-rossijskych stosunkiv. http://www.fleet.sebastopol.ua/index.php?article_to_view=40, 12.10.2006.

¹¹² История дипломатических отношений между РФ и Украиной. <http://www.respublika.ru/archive/showdoc?id=5673>, 13.05.2007.

že se Rusko vzdává jakýchkoliv územních nároků na území Ukrajiny. Za předpokladu, že se Ukrajina nestane součástí eurazijské „kontinentální konstrukce“, a zůstane regionálním státem, Rusko „Velkou dohodou“ fakticky schválilo statut Ukrajiny jako potenciální základny pro NATO. Pro Rusko je toto negativní výsledek, jelikož z geopolitického hlediska NATO je největším protivníkem Ruska.¹¹³ Naopak Ukrajině tato smlouva přinesla výhodu v podobě právního uznání její teritoriální celistvosti a hranic.

Během období existence nezávislého ukrajinského státu problematika Černomořské flotily byla a stále zůstává klíčovou otázkou v bilaterálních vztazích Ruska a Ukrajiny. Tato otázka prošla evolučním procesem, a sice od rozdělení Černomořské flotily až po stanovení podmínek dočasné dislokace flotily Ruské federace. S ratifikací „Velké dohody“ a dohod ohledně Černomořské flotily byla dokončena první etapa formování vztahů mezi Kyjevem a Moskvou jako rovnocenných nezávislých partnerů. Zároveň nové smlouvy znamenaly vznik silné právní základny, která hraje roli stabilizujícího faktoru.

Otázky, jež jsou spojeny se setrváním ruské flotily na území Ukrajiny, neztratily svou aktuálnost a slouží jako zvláštní indikátor vztahů mezi těmito státy. Tato problematika je zároveň propojena s celkovou rolí Krymu v dnešních vztazích mezi Ruskem a Ukrajinou. Tomuto tématu se věnuje následující kapitola.

---

¹¹³ Дугин, А: Украина или Империя? Основы геополитики. Арктогея – центр, Москва 2000, с. 796.

7. Význam Krymu pro Rusko a Ukrajinu na začátku 21. století

Na začátku 21. století Ukrajina vystupuje jako objekt geopolitického zájmu ze strany Evropy, Spojených států a hlavně Ruska. Mezi Ruskou federací a Ukrajinou existuje hodně rozporů v otázce budoucnosti SNS, řešení situace okolo Krymu a dislokace Černomořské flotily Ruské federace, či různý pohled na aktiva bývalého SSSR. Vztahy s Ruskem jsou ale pro Ukrajinu zásadní, jelikož Ruská federace je pro ni hlavním tržním partnerem, dodavatelem strategických surovin a je vnímána Ukrajinou jako potenciální strategický ekonomický partner. Podle komentáře politologa V. Čumaka: „Snahy Ukrajiny provádět nezávislou politiku a získat si vlastní image na mezinárodní aréně jsou konfrontovány s nevlí Ruska vidět ve státech „blízkého zahraničí“ rovnoprávného partnera. Toto se vztahuje i na jiné aspekty ukrajinské zahraniční politiky, kde zvláštní místo patří Krymu, Sevastopolu a Černomořské flotile Ruské federace.“¹¹⁴

Následující kapitola se věnuje problematice Krymu ve vztazích mezi oběma státy na začátku 21. století a také vnitřním problémům na poloostrově. Zároveň bude probrán současný postoj Ruska a Ukrajiny států vůči poloostrovu a definovány jejich hlavní cíle a strategie. Nebude opominuta ani role Černomořské flotily Ruské federace v dané problematice.

Krym, podle analýzy krymského novináře A. Malgina, stojí na počátku 21. století stojí před velkou volbou: buď se zaměřit na sebeuvědomění si jako jednotného celku se svými zvláštními zájmy na zachování a využití toho území, na kterém tento celek existuje, nebo se stát objektem politických manipulací vnějších sil. Malgin vidí jako hlavní příčinu tragického vývoje krymských dějin neschopnost dosáhnout vnitřního konsensu.¹¹⁵ Tato otázka je v dnešní době velice důležitá, jelikož pouze pomocí konsensu a spolupráci lze dosáhnout smíru mezi krymsko-tatarskou menšinou, ruskými a ukrajinskými představiteli na poloostrově. Prognózou, která se potvrdila i během posledních parlamentních voleb na Krymu, je to, že krymský autonomie bude mít spíše regionální¹¹⁶ povahu. Tradiční „etnická“ základna pomalu mizí z politické strany Krymu. Na její místo přichází všeobecně-krymské zaměření. Dnešní úspěšný krymský politik nedefinuje sám sebe jako zastávce

¹¹⁴ Čumak, V.: Ukrajinskyj Krym jak probléma ukrajinsko-rossijskych stosunkiv. http://www.fleet.sebastopol.ua/index.php?article_to_view=40, 12.10.2006.

¹¹⁵ Мальгин, А.: Крымский узел: перспективы XXI века. <http://www.archipelag.ru/authors/malgin/?library=1171>, 14.05.2007.

¹¹⁶ =krymskou.

„proukrajinských“ nebo „proruských“ názorů, ale spíše říká, že je „prokrymsky naladěm.“¹¹⁷ Právě toto zaměření se na regionální aspekt je důležitým znakem současné krymské politické scény.

Pro ukrajinský stát takto pojaté regionální zaměření krymské politiky znamená, že se centrální vláda bude muset smířit s narůstajícími požadavky ohledně politických a ekonomických pravomocí poloostrova. Záleží pak na přístupu Ukrajiny k tomuto jevu: buď se vydat cestou jednání a kompromisů nebo situaci vyřešit tvrdým diktátem, což za okolností dnešní politické situace na Ukrajině není zcela ideální.¹¹⁸ Regionalizace je obecně charakteristickým jevem pro dnešní Ukrajinu, který je založen na geografickém základě. Velkou roli zde hrají ekonomické a kulturní rozdíly mezi průmyslovým východem Ukrajiny a chudšími západními regiony státu.

Co se týče Krymu samotného, vyvstává stále řada otázek. Možným řešením, které by mohlo vylepšit celkovou ekonomickou situaci na poloostrově a zároveň zde posílit vliv centrální vlády, je, podle bývalého mluvčího Nejvyšší rady Ukrajiny V. Litvinova následující: „Provedení privatizace v ekonomické sféře, počínaje odstátněním půdy. Toto vyřeší problém samočinného obsazení půdy a jejího permanentního přerozdělení. Krymští Tataři, kteří pozorují tento proces, se do toho také aktivně zapojili.“¹¹⁹

Proces privatizaci je důležitou otázkou v problematice Krymu. Nicméně stejně důležitou otázkou ve vztazích mezi ukrajinskou vládou a poloostrovem je vyřešení následujících problémů: určení větších regionálních pravomocí, zvláště v otázce rozpočtu, a statut ruštiny v autonomii. O těchto otázkách se krymská ústava zmiňuje velmi mlhavě, a proto je zde široký prostor pro diskusi.¹²⁰

Zvláštní pozornost vzbuzuje statut krymských Tatarů na poloostrově. Tato etnická menšina byla vždycky považována za důležitou „proukrajinskou“ sílu, nicméně její loajální postoj k centrální vládě jí nezajistil splnění řady důležitých požadavků.¹²¹ Optimální řešení této otázky je v nedohlednu. Krymští Tataři dodnes

---

¹¹⁷ Мальгин, А.: Крымский узел: перспективы XXI века.

<http://www.archipelag.ru/authors/malgin/?library=1171>, 14.05.2007.

¹¹⁸ V dnešní době neexistuje konsensus mezi výkonnou a zákonodárnou mocí a centrální vláda je oslabena.

¹¹⁹ Существует опасность развала Украины, а Крым уже потерян: интервью экс-спикера Верховной Рады Владимира Литвина.

www.regnum.ru/news/788030.html, 14.05.2007.

¹²⁰ Мальгин, А.: Крымский узел: перспективы XXI века.

<http://www.archipelag.ru/authors/malgin/?library=1171>, 14.05.2007.

¹²¹ Kupříkladu, garantované zastupitelstvo krymských Tatarů v místních orgánech vlády atd.

zůstávají tou skupinou obyvatelstva Krymu, které se konzervativně přidržuje etnického principu a netíhne ke konsensu s ostatními obyvateli.

Co se týče ruského postoje k problematice Krymu na začátku 21. století, tak poloostrov je v dnešní době využíván ruskou vládou jako prostor pro nátlak na Ukrajinu a na celkové ovlivnění SNS. Malgin v této souvislosti uvádí, že pro Ruskou federaci 21. století projde pod znakem dezintegrace a separatismu. Za tohoto předpokladu by ukrajinská dezintegrace, která by mohla začít především na Krymu, byla pro Rusko nevýhodná. Ruská federace potřebuje ne příliš silnou, ale stabilní Ukrajinu. Důležitým aspektem je pokles na Krymu podílu obyvatelstva, které vyrůstalo v Sovětském svazu a pamatuje si rok 1954, klesá i proruský charakter krymských aspirací. Z toho vyplývá, že proruské aspirace budou dále klesat. Je zřejmé, že se situace na Krymu bude vyvíjet směrem vlastní regionální sebeidentifikace.¹²²

Po podepsání tzv. „Velké smlouvy“ a tří dohod (1997), které mimo jiné řešily důležitou otázku statutu a dislokace Černomořské flotily Ruské federace se na první pohled mohlo zdát, že nejdůležitější otázky mezi dvěma státy jsou vyřešeny. Toto potvrzuje i část analýzy Černomořských domluv politologem V.A. Grečaninovem, který uvádí, že: „Podepsané domluvy mezi Ukrajinou a Ruskem vytvořili reálnou situaci, kdy jakékoliv samostatné rozsáhlé využití vojensko-námořních sil Ukrajiny a Černomořské flotily Ruské federace mohlo projít jen za předpokladu kontroly jak Ruskem, tak Ukrajinou.“¹²³ Na druhé straně však rozmístění Černomořské flotily Ruské federace na území Ukrajiny je pořád oním důležitým bodem, který figuruje v politických vztazích mezi dvěma státy jako prostředek manipulací při přijetí jiných politických řešení.

Přítomnost ruské Černomořské flotily na území Ukrajiny je velice důležitým bodem pro ruskou geopolitiku. Samotná domluva o dislokaci do roku 2017 byla na konci devadesátých let minulého století a na začátku 21. století v ukrajinských médiích často kritizována. Tehdy se to považovalo za možný zdroj komplikací vstupu Ukrajiny do NATO. Podle dnešního oficiálního názoru, zde reprezentovaného ukrajinským ministrem obrany A. Gricenkem, není otázka vstupu Ukrajiny do

---

¹²² Мальгин, А. Крымский узел: перспективы XXI века. <http://www.archipelag.ru/authors/malgin/?library=1171>, 14.05.2007.

¹²³ Гречанинов, В.А.: Украина – Россия. Взаимные отношения. Анализ военно-политических факторов, in: Десять лет внешней политики России. Материалы первого конвента РАМИ „10 лет внешней политики России“, с. 131.

NATO podmíněna nepřítomností Černomořské flotily Ruské federace na Krymu.¹²⁴ Stejný názor zastává i prezident Ukrajiny Viktor Juščenko. Vzhledem k tomu, že tradiční ruská hegemonie v Černém moři je nepředstavitelná bez vojenské přítomnosti na Krymu, jedinou možností pro přístup ke krymským přístavům a infrastruktuře je využití možnosti pronájmu. I když zde existují obavy, že přítomnost ruské flotily může podněcovat proruskou náladu na poloostrově, důležitým pojistným faktem pro Ukrajinu zůstává, že hlavní základna Černomořské flotily Ruské federace, Sevastopol, jakož i celé území Krymu patří Ukrajině.

Na začátku 21. století je krymská problematika stále aktuální jak z hlediska bilaterálních vztahů mezi Ruskou federací a Ukrajinou, tak z hlediska vnitřní situace na Ukrajině. Pro Ruskou federaci a Ukrajinu Krym byl a stále zůstává důležitým územím z geopolitického hlediska. S postupem času Krym ztrácí své proruské zaměření a orientuje se na vlastní svébytnost. Poloostrov stále aktivněji směřuje k větší samostatnosti ve finanční sféře, soustřeďuje se na své vnitřní problémy. Pro úspěšný vývoj situaci na Krymu je důležité nalezení konsensu mezi místními skupiny obyvatelstva a mezi centrální a místní vládou.

---

¹²⁴ Украина будет терпеть Черноморский флот до 2017 года.
<http://lenta.ru/news/2005/06/29/fleet/>, 14.05.2007.

Závěr

Po staletí sloužil Krymský poloostrov jako spojovací článek mezi Východem a Západem, spojoval též Sever a Jih východní Evropy s Černým mořem, východním Středomořím a Blízkém Východem. Po připojení Krymu k Ruskému impériu na konci 18. století zde začíná historie Černomořské flotily, která se měla stát opěrným bodem ruské politiky na Černém moři. Rozhodnutím S. N. Chruščova byl Krym převeden pod teritoriální správu USSR. V té době toto rozhodnutí nemělo velkou váhu, jelikož hranice mezi republikami byly pouze administrativními.

Po rozpadu SSSR se problém Krymu vynořil jako zdroj mezistátního napětí tehdy už mezi bývalými republikami Ruskem a Ukrajinou. Ruská federace využívala podporu místních krymských příslušníků ruské národnosti, kteří po rozpadu SSSR vystoupili za setrvání Černomořské flotily na Krymu a identifikují se jako příslušníky ruské etnické menšiny. Za těchto okolností byla manipulace veřejným míněním na Krymu pro ruskou vládu velice snadná. Celý problém byl ještě více komplikován vymezením statutu města Sevastopolu, který je Rusy považován za město ruské slávy.

Za těchto podmínek musela Ukrajina vést nelehkou diplomatickou hru. Ruská federace byla pro nově vytvořený stát globálním strategickým partnerem. Navíc ekonomika Ukrajiny byla a stále zůstává ekonomicky závislou na dodávkách energetických nosičů z Ruska. Na druhé straně, ukrajinský stát směřoval k samostatné vnitřní a zahraniční politice a k mezinárodnímu uznání. Toto nechtěla uznávat politická elita Ruska, pro kterou Ukrajina měla zůstat pouze satelitem.

Celá tato otázka byla zkomplikována krymským problémem, otázkou kolem jaderných zbraní a rozdělení Černomořské flotily. K tomu se přidaly diskuse ohledně statutu ruské menšiny na celém území Ukrajiny, role a významu ruského jazyka a kultury, a také otázky takzvané „ukrajinizace“ obyvatel.

Všechny tyto otázky se již od začátku devadesátých let minulého století staly předmětem diskusí a konfliktních situací mezi Ruskou federací a Ukrajinou. Ruská federace žádala od Ukrajiny odmítnutí jaderných zbraní, Ukrajina na to ze začátku nechtěla přistoupit. Rusko posuzovalo Sevastopol jako město, které spadá pod administrativní správu Ruské federace, Ukrajina tuto situaci hodnotila jako fakt ignorace mezinárodního práva a své vlastní státní nezávislosti. Důležitým

problémem v mezistátních vztazích byla otázka rozdělení Černomořské flotily a vztah k politické situaci na Krymském poloostrově.

Tyto a jiné otázky měly být řešeny teprve uzavřením velké politické smlouvy, „Velké dohody“, která byla podepsána v květnu roku 1997. Tato Dohoda se stala potvrzením uznání Ruskem ukrajinské nezávislosti. Ale diskuse okolo problematiky Krymu tím neskončily.

Pro ruskou politiku je Krym důležitou otázkou ve vztahu ke koncepci národní bezpečnosti a vojenské doktríny. Zahraniční politika Ruska ještě dlouho bude zabezpečovat regionální a globální zájmy Ruska s použitím vojenské síly. Realizace těchto plánů na jihu vyžaduje zachování vojenské přítomnosti v Černém moři, a konkrétně na Krymu. Právě Černomořská flotila Ruské federace slouží tomuto cíli. Zachování infrastruktury, která zabezpečuje životní činnost Flotily, dává Rusku možnost kontrolovat Krym jako celek.

Pro Ukrajinu je Krym silným ekonomickým regionem, důležitým tranzitním uzlem. Krymský poloostrov z pozice národní bezpečnosti hraje důležitou roli vzhledem k jeho strategické pozici v Černomořském regionu. To, že Krym teritoriálně patří k ukrajinskému státu, je pro Ukrajinu geopolitickou „výhodou“ a zároveň slabinou, jelikož jsou zde patrné regionalistické tendence a mezi etnické konfliktní situace. Navíc, přítomnost Černomořské flotily Ruské federace v Sevastopolu dává Rusku možnost značně vojensky kontrolovat celý poloostrov.

Při shrnutí výsledků lze poznamenat, že na začátku 21. století Krymský poloostrov stále zůstává důležitou otázkou nejenom ve vztazích mezi Ruskou federací a Ukrajinou, ale i z mezinárodně-politického pohledu. Velice žádoucím faktorem pro poklidný vývoj situace na Krymu je jeho dobrá ekonomická situace, nalezení konsensu mezi obyvateli poloostrova na jedné straně, a na druhé straně mezi místním zastupitelstvím a centrální vládou. Důležitým je zároveň to, že ukrajinský stát nesmí dopustit, aby se na Krymu vojensky střetly zájmy křesťanského a islámského světa.

Resumé

Crimea is an important territory from the geopolitical point of view. With the collapse of the Soviet Union, it became part of the newly independent Ukraine. The situation was rather unexpected for its population, as it is ethnically and culturally Russian for the most part. This led to tensions between Russia and Ukraine. The situation was even more alarming because of division of the Black Sea Fleet based on the peninsula. Another important question was a dispute over the status of Sevastopol. In spite of all these problematic questions, Crimea remained within Ukraine as an autonomous republic.

The aim of this bachelor work is to analyze the relations around “the Crimean question” between both states after the collapse of the Soviet Union. The work stresses the geopolitical position of the Crimean peninsula and analyzes interests of Ukraine and Russia in this region.

In the first part of this work the Autonomous Republic of Crimea is being described as a territory with a great strategical role concerning its geographical position. The following chapter points out those historical events that are relevant while analyzing the role of Crimea as an object of geopolitical interests of Russia and Ukraine. Political situation on Crimea from the collapse of the Soviet Union to nowadays is being analyzed in the next two chapters. The aim is to show the controversies between the Crimean local government and the Central Ukrainian government, as well as to etch in the relation of the Russian government to this question. The fifth and the sixth parts analyze the treaties that were signed between Ukraine and Russia after the collapse of the Soviet Union and were connected with Crimea and division of the Black Sea Fleet. It is being stressed that the tensions between both states have slowly eased off with the ratification of the May 1997 Treaty of Friendship, Cooperation, and Partnership on friendship and division of the Black Sea Fleet. The ratification of the treaty meant that Moscow recognized Ukraine's borders and territorial integrity. The last part is a short essay on the up-to-date subject of the Crimea's significance at the beginning of the 21 century. In conclusion the author of the work points out that Crimea is a topical question of the international politics. In order to follow the peaceful development of the peninsula the economical stability and the achievement of consensus between the local government and the Central Ukrainian government are vitally important.

Seznam literatury:

1) neperiodická:

Гречанинов, В. А.: Украина – Россия. Взаимные отношения. Анализ военно-политических факторов. „Десять лет внешней политики России“. Москва: Росспэн, 2003.

Дугин, А.: Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Москва: Арктагея-центр, 1999.

Евзеров, Р. Я.: Украина: с Россией вместе или врозь? Москва: Весь мир, 2000.

Фурман, Д. Е.: Украина и Россия: общества и государства. Москва: Права человека, 1997.

Hnízdo, V.: Mezinárodní perspektivy politických regionů. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1995.

Киселёв, С. Н., Киселёва, Н. В.: Размышления о Крыме и геополитике. „История после истории. Образы России на постсоветском пространстве“. Москва: Аиро ХХ, 2001.

Kubát, M. a kolektiv: Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy. Eurolex Bohemia, Praha 2004.

Кузнецов, Ю., Никольский, В.: Введение в теорию национальной безопасности.
http://www.i-u.ru/biblio/archive/kusnecov_vvedenie/02.aspx, 16.05.2007.

Litera, V. a kolektiv: Vzájemné vztahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1998.

Лукашук, И. И.: Внешняя политика России и международное право. Москва, 1997.

Национальная политика России: История и современность. Москва: „Русский мир“, 1997.

Рубби, Антонио: Ельциниада, Первое десятилетие постсоветской России. Москва: „Международные отношения“, 2004.

Serhijčuk, V.: Ukrajinskyj Krym. Kyjiv, 2001.

Сорокин, К. Э.: Геополитика современности и геостратегия России. Москва: Росспэн, 1996.

Subtelnyj, Orest: Ukrajina. Istorija. Kyjiv, Lybid 1991.

Фурман, Д. Е.: Украина и Россия: общества и государства. Москва: Права человека, 1997.

Zilynskyj, B.: Vzťahy Ukrajiny s Ruskom a hlavná oblasť vzájemného střetu, in: Rusko? Vzájemné vzťahy postsovětských republik. Ústav mezinárodních vzťahů, Praha 1998.

2) periodická:

Duleba, A.: Prvé roky ukrajinskej nezávislosti – výstavba štátu v kontextě vývoja vnútro politickej situácie, 1991-1995. Mezinárodní vztahy. 4/1996.

Stupavský, P.: Zahraniční politika Ruska v éře Jelcina. Mezinárodní vztahy. 3/1996.

3) diplomová práce:

Kučmáš, J.: Separatismus na Krymu a jeho vliv na rusko-ukrajinské vztahy po vzniku nezávislé Ukrajiny. Diplomová práce, FSV, Praha 1999.

4) edice dokumentů:

Внешняя политика и безопасность современной России в 4-х томах. Том IV. Москва: Росспэн, 2002.

Россия – Украина 1990-1995. Министерство иностранных дел, Москва 2001.

5) internet:

a) články na internetu:

Bilynskij, M.: Russian-Ukrainian Treaty on friendship – can it be achieved?

<http://www.ukrweekly.com> 18.2.1996 no. 7.

Блок Наталии Витренко и партия Союз создали новую Конституцию Крыма.

<http://otechestvo.org.ua/main/20063/912.htm>, 2.05.2007.

Дубинин, Ю.В.: Битва за Черноморский флот.

<http://www.globalaffairs.ru/numbers/18/5307.html>, 12.05.2007

Їсамак, V.: Ukrajinskyj Krym jak problema ukrajinsko-rossijskych stosunkiv.

http://www.fleet.sebastopol.ua/index.php?article_to_view=40, 12.10.2006.

Ислам-Гирей Ш.

<http://www.oval.ru/enc/30366.html>, 10.05.2007.

Храмчихин, Александр: Охота на грачей в Крыму. Литературная газета, 2002.

http://www.lgz.ru/archives/html_arch/lg1002002/polosy/art1_2.htm, 29.04.2007.

Краткая геополитическая характеристика АРК.

<http://crimeastat.sf.ukrtel.net/geohar.htm>, 17.05.2007.

Крым в геополитике и войнах России XV-XIX.

<http://www.moscow-crimea.ru/russia/analit/geopolit.html>, 30.03.2007.

Kuzio, T.: Russian-Ukrainian row worsens,

<http://www.ukrweekly.com>, 15.12.2006, no. 50.

Мальгин, А.: Крымский узел: перспективы XXI века.

<http://www.archipelag.ru/authors/malgin/?library=1171>, 14.05.2007.

Мустафа Джемилев: Такова расстановка мнений в Меджлисе.

<http://maidan.org.ua/static/krymmai/1167128963.html>, 2.05.2007.

Опозиционный блок Не Так! в Крыму начал сбор подписей в поддержку всеукраинского референдума.

http://www.sdpuo.com/rus/news/part-news/43c373a7ddb4f/view_print/, 2.05.2007.

Орищук, Ф.: Черноморский флот мог стать украинским.

<http://delo.ua/news/economic/ukraine/info-8918.html>, 5.05.2007

Пирожков, С. И., Парахонский, Б. А.: Формирование модели регионального сотрудничества в системе ГУАМ.

http://www.niurr.gov.ua/ru/conference/sevastopol_conf/pirozhkov_parahonky.htm, 19.04.2007.

Пироженко, Виктор: Стратегия меджлиса в контексте политической ситуации в АРК.

http://www.tk.crimea.ua/news_details.php?news_type_id=11&news_id=378, 03.05.2007.

Позовой, Н.: День независимости.

<http://establishment.com.ua/articles/2006/8/31/1398/>, 8.05.2007.

Постановление Верховного Совета Российской Федерации О Статусе города Севастополя.

<http://kro-krim.narod.ru/ZAKON/sewastop.htm>, 05.05.2007.

Политическая реклама. Я выбираю Коммунистическую партию!

http://www.kp.crimea.ua/newspaper_details.php?site_menu_id=1&newspaper_id=1908&newspaper_calendarDate=2006-06, 2.05.2007.

Положение русских в Прибалтике ухудшилось.

<http://www.rossija.info/aktuel/3303/>, 10.05.2007.

Семена, Николай: НДП в Крыму имеет чёткую стратегию работы.

<http://uwtoday.com.ua/print.asp?NID=671&LID=2>, 1.05.2007.

Стаховський, Д.: Україна спроможна порушити ядерну рівновагу

<http://www.unian.net/ukr/news/news-156496.html>, 02.06.2006.

В парламенте Крыма восемь партий и блоков.

<http://gazeta.sebastopol.ua/2006/17/crimea.shtml>, 1.05.2007.

Woronowycz, R.: Ukraines Verkhovna Rada takes action against Russian claims to Sevastopol.

<http://www.ukrweekly.com> 15.12.1996, no. 50

stránky <http://www.ukrweekly.com> provozuje the Ukrainian National Association Inc.

b) internetové zdroje:

www.lenta.ru

Informační server

<http://www.cidct.org.ua>

Centrum informace a dokumentace krymských Tatarů

www.wikipedia.org

Internetová encyklopedie

<http://www.newsru.com>

Informační server

www.rian.ru

Ruská agentura mezinárodní informace

www.milli-firka.org

Oficiální internetové stránky politické krymsko-tatarské strany Milli Firka

www.regioncrimea.org.ua

Oficiální internetové stránky krymské republikánské organizace Strany regionů

www.respublika.ru

Internetové veřejně-politické vydání

